

Södertörns högskola | Institutionen för livsvetenskaper
Kandidatuppsats 15 hp | Miljövetenskap | Vårterminen 2008
Programmet för Miljö och utveckling 180hp

Hållbar utveckling

– Begreppets utveckling och användning på
kommunal nivå.

Av: Linnea Hallinder
Handledare: Björn Hassler

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar hur begreppet hållbar utveckling används på kommunal nivå samt vad det innebär. Även begreppet Agenda 21 samt lokal Agenda 21 behandlas i uppsatsen, då dessa är hjälpmedel för att precisera kommuners arbete för att nå en hållbar utveckling.

Samtliga intervjuer har genomförts med tjänstemän med ledande position inom kommunen i arbetet med miljöfrågor och hållbar utveckling. Metod valet för uppsatsen är den kvalitativa metoden samt för intervjuerna användes den semistrukturerade intervjuformen.

Denna uppsats visar bland annat att de undersökta kommunernas implementering av hållbar utveckling och Agenda 21 skiljer sig åt. Inom en kommun låg tyngdpunkten på ett lokalt anpassat Agenda 21-dokument. En annan kommun hade istället utarbetat ett komplement till det lokala Agenda 21-dokumentet i form av åtaganden i Ålborg-deklarationen. En av anledningarna till detta var att integrera fler dimensioner i arbetet med hållbar utveckling inom kommunen. I en tredje kommun arbetar man inte längre utefter något lokalt Agenda 21-dokument, trots att ett sådant tidigare utformats. Kommunen fokuserar istället på kommuntjänstemäns egen profession, samt på att en klimat- och energiplan som håller på att utformas, vilken är tänkt att bli ett komplement till arbetet med hållbar utveckling.

Begreppet hållbar utveckling är på ett teoretiskt plan mycket brett, vilket leder till att samtliga kommuner har utformat olika synsätt på vad hållbar utveckling är. Detta var troligen även tanken med begreppet, då man på det lokala planet måste kunna anpassa insatserna till det som passar den egna kommunen bäst. Informanterna var överens om att Bruntlandrapportens definition på vad hållbar utveckling är utgångspunkten för de egna tolkningarna.

Nyckelord: Agenda 21, Bruntlandrapporten, kommunalt arbetssätt.

Abstract

This thesis concerns how local governments use the concept sustainable development, and what the concept means. The concept of Agenda 21 and local Agenda 21 will also be discussed in this essay, because it's an instrument for local governments to specify their work towards sustainable development. I have interviewed civil servants in leading positions in the municipalities' work with environmental questions and sustainable development. In the choice of method for this thesis, I use the qualitative method and for the interviews I chose the "semi structure way of interviewing".

This thesis shows that local governments' implementation of sustainable development and Agenda 21 differ between the municipalities. In one local government was the focus on an adapted local Agenda 21-document. Another local government worked with a complement to the local Agenda 21-document in shape of commitment to the Ålborg-declaration instead. An explanation to that was that the government wanted to integrate additional dimensions to the local government work with sustainable development. A third local government does not longer follow the Agenda 21-document, even though such a manual had been designed earlier. The government works with the own profession of the government employee instead, and a climate and energy strategy is now under development. The idea is that the strategy is going to be a new complement to the local Agenda 21.

The concept of sustainable development is, in a theoretical way, quite broad. This has resulted in the fact that all of the three local governments have different views to what sustainable development involves. However, this might have been the intention behind the concept of sustainable development, because you have to adapt the investment to the local level to match the own local government in the best way. All the informants agreed that the Bruntland reports' definition of sustainable development is the starting-point for their own versions of sustainability strategies.

Keywords: Agenda 21, The Bruntland report, local sustainability.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1. Inledning.....	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte	7
2. Teoretisk bakgrund.....	8
2.1 Uppkomsten av hållbar utveckling.....	8
2.1.1 Bruntlandrapporten.....	8
2.1.2 Begreppsdefinitioner	9
2.1.3 De tre dimensionerna	9
2.1.4 Ansvar för kommande generationer.....	11
2.1.5 Hållbar utveckling på olika nivåer	11
2.2 Miljöpolitik på EU- och riksnivå	12
2.2.1 EU-nivå	12
2.2.2 Riksnivå.....	13
2.3 Olika synsätt på hållbar utveckling	15
2.3.1 Hållbar utveckling	15
2.3.2 Ekologisk modernisering.....	16
2.3.3 Likheter och skillnader	16
2.3.4 Summering	17
2.4 Agenda 21	18
2.4.1 Uppkomsten av Agenda 21	19
2.4.2 Agenda 21-dokumentet	19
2.4.3 Begreppsdefinition	20
2.4.4 Agenda 21 på olika nivåer.....	20
2.4.5 Uppföljning av Agenda 21-dokumentet.....	20
2.5 Olika synsätt på Agenda 21.....	22
2.5.1 Bruntlandrapporten vs. Agenda 21.....	22
2.6 Lokal Agenda 21	23
2.6.1 Uppkomsten av lokal Agenda 21	23
2.6.2 Lokal Agenda 21-dokumentet.....	23
2.6.3 Lokal Agenda 21 på olika nivåer	24
2.6.4 Uppföljning av lokal Agenda 21	26
2.6.5 Summering	27
3. Metod.....	27
3.1 Urval och undersökningsgrupp	27
3.2 Datainsamlingsmetod	29
3.2.1 Risker och problemlösning	30
3.3 Tillvägagångssätt.....	31
3.4 Etiska överväganden	32
3.5 Validitet.....	32
3.6 Reliabilitet	33
4. Resultat.....	33
4.1 Empirisk undersökning	33
4.2 Hållbar utveckling inom kommunerna.....	34
4.2.1 Begreppsdefinition	34

4.2.2 Kommunernas arbetssätt med hållbar utveckling	36
4.2.3 Implementering	37
4.3 Kommunernas Agenda 21- arbete	37
4.3.1 Huddinge kommun	37
4.3.2 Botkyrka kommun	38
4.3.3 Tyresö kommun	39
4.4 Sambandet hållbar utveckling och Agenda 21	41
5 Analys	41
5.1 Definition av hållbar utveckling	41
5.2 Synonym definition	41
5.3 Implementering	42
6. Diskussion.....	43
6.1 Begreppet hållbar utveckling	43
6.1.1 Aktualiteten i lokal Agenda 21	43
6.2 Olika kommuners arbetssätt	44
6.2.1 Huddinge kommun	45
6.2.2 Botkyrka kommun	45
6.2.3 Tyresö kommun	45
6.2.4 Kommuners olika inriktning	46
6.3 Resultatets implikationer	46
6.3.1 Rekommendationer	47
6.3.2 Fortsatt forskning	47
7. Konklusion	48
8. Litteraturförteckning.....	49
9. Bilagor	51
9.1 Bilaga 1	51

1. Inledning

Miljömedvetenhet har funnits länge och miljöfrågor kom i fokus redan på 1960-talet då Rachel Carson skrev sin bok *Tyst vår* (*Silent spring*). I boken redovisades konsekvenserna av svårnedbrytbara syntetiska produkter, som släpptes ut i naturen under 1940 till 1950-talet. Miljö fick ett stort genomslag hos allmänheten.¹ Arbetet med miljöfrågor var med andra ord redan igång, om än i mindre skala innan Bruntlandrapporten och begreppet hållbar utveckling myntades. Det är dock intressant att ta reda på hur arbetet med hållbar utveckling ser ut idag på lokal nivå, genom en fokusering på kommuners Agenda 21-arbete.

1.1 Bakgrund

Miljöfrågor är oftast globala frågor som ger stora effekter på miljön och som visar sig under en lång tid. Redan under Stockholmskonferensen som anordnades år 1972 sammanträdde FN för att komma till stånd med lösningar på de miljöproblem som påverkar människorna. Detta blev en start som resulterade i Bruntlandrapporten som kom år 1987, där en hållbar utveckling förespråkades. Hållbar utveckling är ett begrepp som omfattar mycket, och består främst av tre dimensioner som omfattar ekonomi, miljö och sociala frågor.²

Då alla länder använder målord såsom hållbar utveckling och tillämpar detta hoppas man finna en lösning för miljöproblemen. Då ytterligare en FN-konferens i Rio ägde rum år 1992 skapades ett handlingsprogram vid namn Agenda 21 för att lösa miljöfrågor på lokal nivå. Agenda 21-dokumentet består främst av en lång önskelista med utveckling och mål av miljöarbetet på nationell och internationell nivå. Målet för Agenda 21 är att det ska ha skapats en bättre miljö till det 21:a århundradet.³

Fokuseringen ligger på att lösa miljöproblemen på kommunal nivå, då det anses som effektivast i och med att miljöpolitiken kan bli fast förankrad. Det förebyggande arbetet är minst lika viktigt som att finna lösningar på redan existerande miljöproblem. Andra viktiga delar för Agenda 21-arbetet inom olika kommuner är att skapa ansvarstagande, engagemang

¹ Jamison Andrew (2003). *Miljö som politik*. Lund: Studentlitteratur. 54-58

² Persson Christel, Persson Torsten (2007). *Hållbar utveckling – människa, miljö och samhälle*. Danmark: Studentlitteratur.

³ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2007) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 67-68

och gemenskap hos medborgarna, organisationer och myndigheter på lokal nivå för att kunna arbeta effektivare för att nå en bättre miljö.⁴

Arbetet med lokal Agenda 21 tog fart i de flesta kommuner i Sverige några år efter att Agenda 21-dokumentet upprättades år 1992. Det intressanta är att ta reda på vad som har hänt sedan dess, och se om kommunerna fortfarande arbetar efter Agenda 21. Fokuseringen i denna uppsats ligger främst på det lokala förankringsarbetet för att nå en hållbar utveckling för miljön.

1.2 Problemformulering

Begreppet hållbar utveckling har med den ökade miljömedvetenheten blivit ett återkommande uttryck i samhället. Därför är det av intresse att utreda hur begreppet hållbar utveckling tolkas samt om det finns olika uppfattningar kring begreppet. Det kan även tyckas förvånande och underligt att det lokala arbetet med lokala Agenda 21 avstannat i många kommuner, då begreppet och användningen av hållbar utveckling läggs så stor vikt vid. Hur och varför har det kunnat bli så?

1.3 Syfte

Intentionerna med arbetet är att utreda tre kommuners arbete med hållbar utveckling och Agenda 21. För att undersöka detta har jag konkretiserat syftet genom dessa tre nedanstående frågeställningar. Det är med andra ord enbart kommunernas eget perspektiv som kommer att granskas, och inte hur de på ett mer objektivt sätt uppfyller hållbar utveckling.

- **Hur definieras hållbar utveckling i teorin?**
- **Är kommunernas definition av hållbar utveckling synonyma med varandra?**
- **Hur sker implementeringen av hållbar utveckling och Agenda 21 på kommunal nivå?**

⁴ Öckerman Anders, Friman Eva (2003). *Hela världen samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Lund: Studentlitteratur. 183-184

2. Teoretisk bakgrund

Detta avsnitt klargör den första frågeställningen om hur definitionen av hållbar utveckling på ett teoretiskt plan ser ut. Avsnittet kommer att behandla Stockholmskonferensen samt Bruntlandrapporten som bidrog till att begreppet hållbar utveckling fick ett stort genomslag på FN-nivå. Även begreppsdefinitioner, de tre dimensionerna av begreppet hållbar utveckling, ansvar för kommande generationer samt olika skalnivåer kommer att presenteras. Den miljöpolitik som sker på EU-nivå och riksnivå, samt de olika synsätten på hållbar utveckling kommer även att presenteras.

2.1 Uppkomsten av hållbar utveckling

FN har anordnat flera olika konferenser som har haft stor betydelse för miljöarbetets utveckling. År 1972 hölls Stockholmskonferensen som diskuterade fram en grund för dagens olika mellanstatliga avtal inom hälsa och miljö. Totalt deltog 113 medlemsländer i dessa diskussioner. Människors hälsa, social och ekonomisk utveckling samt utvecklingsländers situation behandlades även till stor del. En medvetenhet skapades på internationell nivå om den betydelse som miljöfrågor har på den mänskliga miljön. United Nation Environmental Program, UNEP, som är FN:s miljöenhet bildades även i samband med konferensen. Redan vid Stockholmskonferensen påbörjades arbetet med att nå en hållbar utveckling.⁵

2.1.1 Bruntlandrapporten

Arbetet med *Vår gemensamma framtid*, även kallad *Bruntlandrapporten*, leddes av Gro Harlem Bruntland, Norges förre statsminister, år 1987. Syftet med rapporten var att arbeta fram ett dokument för att nå en global säkerhet inom FN och dess medlemsländer. Miljön lyftes fram till skillnad från de förr så vanliga militära frågorna då det gällde global säkerhet. Den ekonomiska tillväxten och den ekologiska aspekten som förr ansågs vara oförenliga med varandra kunde i och med Bruntlandrapporten bindas samman. Fattigdom och dess sociala aspekter kopplades även samman och det påvisades vilka konsekvenser fattigdomen kunde få även för miljön.⁶

Det var först i Bruntlandrapporten som begreppet hållbar utveckling presenterades och fick ett starkt fäste på FN-nivå. Hållbar utveckling är enligt rapporten: "*development that meets the*

⁵ Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 67

⁶ Ibid. 68

needs of the present without compromising the ability of future generation to meet their own needs.”⁷

2.1.2 Begreppsdefinitioner

Hållbar utveckling genomsyrar i stort sett allt, vilket leder till att man lägger in olika aspekter i begreppet. En fördel med begreppet hållbar utveckling är att det inte är allt för tydligt preciserat, utan det finns utrymme för egna tolkningar av begreppet. Kritiker menar istället att det är just de vaga formuleringarna som är problemet, och som leder till att inget arbete sker för att nå en hållbar utveckling.⁸ Detta är dock ett vanligt problem som man ofta möter i internationella dokument, och så även i Bruntlandrapporten, då de ska fungera och accepteras av alla. Det är dock oftast bättre att något dokument undertecknas än inget alls.⁹ En del analytiker ser dokumenten som en långsiktig förändring och normbildning inom hållbar utveckling, medan andra, exempelvis olika aktivister, menar att miljöarbetet går för långsamt.¹⁰

De flesta länder arbetar idag med hållbar utveckling, men då det rör sig om vaga formuleringar är det svårt att göra verklighet av visionerna. Hur ska man gå till väga? Det gäller med andra ord att anpassa genomförandet av hållbar utveckling till de resurser och de villkor som finns. Tillvägagångssättet är här lika viktigt som själva målet. Det krävs ett långsiktigt tänkande och en integrering av många olika saker, alltifrån världsuppfattning, kunskap och olika strategier för hållbar utveckling. Hållbar utveckling diskuteras på alla möjliga olika nivåer, från ett tillstånd inom naturen till en samhällelig lösning. Detta påvisar den komplexitet som miljöfrågan inbegriper, den går inte att avgränsa inom olika områden utan allt måste innefattas av ett hållbart tänkande i utvecklingsfrågorna.¹¹

2.1.3 De tre dimensionerna

Hållbar utveckling brukar benämnas ha tre olika dimensioner; ekonomisk, ekologisk och social. Dessa fastställdes under Riokonferensen, som kommer att behandlas senare.¹² Den ekonomiska dimensionen på begreppet hållbar utveckling innebär i korthet att den

⁷ World commission on Environment and Development (WCED)(1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press. 43

⁸ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 28-29

⁹ Ibid. 65-67

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid. 31-32

¹² Ibid. 33

ekonomiska tillväxten bör öka, samtidigt som tillväxten inte ska skada miljön. De resurser som finns ska även användas på ett långsiktigt och effektivt sätt. Dimensionen ur ett ekologisk synsätt innebär att ekosystem och allt annat levande ska skyddas och att naturvärden samt biologisk mångfald ska bevaras. Hållbar utveckling ur ett socialt synsätt, som även omfattas av en kulturell dimension, innebär att man ska försöka uppnå jämställdhet, social trygghet samt hälsa ur en god livsmiljö.¹³

Under 1980-talet ansågs miljön vara en stor kostnad som påverkade ekonomin negativt. Detta synsätt påverkade politiker samt miljörelser och näringslivet mycket världen över, och miljöfrågor började motarbetas. Då Bruntlandrapporten kom år 1987, ändrades dock hela det synsättet. Bruntlandrapporten lade grunden för att binda samman miljö och ekonomi och menade istället att miljön var viktig för att nå en ekonomisk tillväxt. Det fanns och finns än idag ett ömsesidigt beroende mellan dessa faktorer. Ett nationalekonomiskt synsätt används för att beskriva miljön och dess värde för att skapa en förståelse hos ekonomerna för vikten av en hållbar utveckling.¹⁴

Idag är begreppet hållbar utveckling med på den politiska dagordningen. I början då Bruntlandrapporten presenterade hållbar utveckling som förespråkade den ekonomiska dimensionen med fokusering på ökad tillväxt, kom stor kritik. En av kritikerna var ekonomen och fredsaktivisten Kenneth E. Boulding. Han påpekade de många brister som BNP måttet har då den ekonomiska aktiviteten mäts som ett sätt för att beräkna ett lands välfärd. Eget arbete i hemmet räknas till exempel inte in i BNP, det vill säga produktion utanför hemmen är att förespråka, och inte självhushållning eller lokal produktion som är mer miljövänligt. Det är viktigt att binda samman miljö och ekonomi då dessa fungerar bäst i relation till varandra.¹⁵

Begreppet hållbarhet betraktas ofta ur ett miljöperspektiv, som enligt Bruntlandrapporten representerar framtida generationer och deras valmöjligheter till en god miljö. Vissa menar att genom ett ökat BNP och en utveckling av bättre teknik, mer utbildning så finns ekonomiska incitament för att förbättra miljön.¹⁶ Detta ger dock en bild av problematiken att endast se kortsiktigt, där en bortförklaring ges då man anser att ökad produktion och konsumtion ger en

¹³ Aksell, Fredrik (2003) *Miljöpoliti*. Trelleborg: Liber AB. 7

¹⁴ Öckerman Anders, Friman Eva (2003). *Hela världen samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Lund: Studentlitteratur. 175-176

¹⁵ Ibid. 144-146

¹⁶ Ibid. 22-24

bättre ekonomi som i sin tur ger en god miljö, men detta leder istället till större miljöförstörningar och miljöhot. Miljöförbättringar anses av ekonomerna hota tillväxten av BNP, både i rika och fattiga länder, och det finns en inbyggd motsättning mellan ekonomi och miljö sedan lång tid tillbaka.¹⁷

2.1.4 Ansvar för kommande generationer

Den politik som förs idag är ibland kortsiktig och begränsad medan miljöproblemen är gränsöverskridande och får långsiktiga konsekvenser. Hur ska de framtida generationernas intressen kunna presenteras på ett korrekt sätt? Så som det är nu är det mycket svårt att inkludera dem då de med all säkerhet påverkas av de beslut som tas.¹⁸ Hur kan man ge olika arter den rättighet som de har rätt till genom hållbar utveckling? Dagens aktörer tar förmodligen hänsyn till alla dessa aspekter då de fattar beslut som medför en hållbar utveckling. Öckerman refererar till statsvetaren Neil Carter som menar att det är av största vikt att det förs en aktiv dialog och ett stort deltagande i frågor rörande miljön för att kunna skapa nya värderingar och synsätt som kan ge ett samhälle som för en hållbar utveckling. Kritik framförs dock att endast för att lokala aktörer värnar om sitt, så betyder det inte att de värnar om en hållbar utveckling för andra.¹⁹

Är då hållbar utveckling realistiskt eller är det endast en utopi? Ett hållbart samhälle som använder förnyelsebara energikällor, bevarar olika arter samt har ett fungerande och stabilt ekosystem, och en befolkning som ger ett litet ekologiskt fotavtryck är att eftersträva. Att tänka långsiktigt är målorden för att nå en hållbar utveckling.²⁰

2.1.5 Hållbar utveckling på olika nivåer

Påtryckningssanktioner är svåra att genomföra på internationell nivå, då det är frivilliga åtaganden som görs. Om ett land vägrar att arbeta för en hållbar utveckling är det svårt att tvinga dem. Pengar och bistånd från rika länder kan dock påverka fattiga länder att fatta mer hållbara beslut. En samordning av de olika internationella aktiviteterna för att motverka miljöförstörningar och nå en hållbar utveckling är nu det som ligger i fokus på internationell nivå.²¹

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid. 187-189

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid. 24

²¹ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.65-67

Genom Amsterdamfördraget förstärktes miljöskyddet och hållbar utveckling blev en viktig del för EU, speciellt med handel mellan EU-länder. Synen på hållbar utveckling är i detta sammanhang att hänsyn till miljön måste tas, samtidigt som livskvaliteten för människorna ökar, utan att påverka de fattiga eller de framtida generationerna. En effektiv resursanvändning är lösningen för miljö- och ekonomifrågor.²²

Det krävs dock ett regionalt och globalt styre genom institutioner eller lokalt deltagande av olika former för att föra miljöfrågan i en demokratisk riktning.²³ Miljöfrågor måste bearbetas parallellt med många andra viktiga frågor så som ekonomi. En god demokratisk grund skapar bättre förutsättningar för ett lyckat miljöarbete då alla fått möjlighet att engagera sig och säga sitt inom exempelvis olika miljöfrågor. Vad är då ett hållbart samhälle? Enligt John Barry, politisk teoretiker, finns det inget sådant. Det som saknas är att man måste komma överens om vad begreppet innebär samt hur ett hållbart samhälle ska uppnås. Även etiska, politiska och sociala effekter bör redas ut tillsammans med både medborgare och experter.²⁴

2.2 Miljöpolitik på EU- och riksnivå

2.2.1 EU-nivå

Inom EU sker ett hållbarhetsarbete med fokus på ett antal olika utmaningar som omfattar ekonomiska, sociala och miljömässiga frågor. Dessa utmaningar innefattar bland annat: principer för hållbar stadsutveckling, inkluderat naturresursförvaltning och social rättvisa, principer för att skapa hållbara transporter samt principer för folkhälsa och bekämpning av fattigdom.²⁵ Vikten av det lokala arbetet lyfts även fram för att arbeta efter hållbar utveckling som inte påverkar lokala eller globala livsmiljöer eller framtida generationer. Genom utbildning, lokalt stöd i diverse lokala strategier och i politiska sammanhang kan detta underlättas.²⁶

²² Ibid. 62-64

²³ Öckerman Anders, Friman Eva (2003). *Hela världen samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Lund: Studentlitteratur. 184-186

²⁴ Ibid. 185

²⁵ Europeiska städernas kampanj för en hållbar statsutveckling (2008) *Deklaration om europeiska städer för en hållbar stadsutveckling (Aalborg deklARATIONEN)*. Belgium.

²⁶ Botkyrka kommun- Ålborg +10 *Inspirerande framtider*

<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47954>, 2008-05-09

Konkreta åtgärder och delmål formas på lokal nivå för att omsätta vision till verklighet om en hållbar statsutveckling. För att följa upp utmaningarna används olika relevanta indikatorer som fungerar som ett mätverktyg. För att mäta hälsan i ett land används exempelvis medellivslängd samt hur ofta människorna blivit utsatta för våld.²⁷

Dessa utmaningar finns formulerade i Ålborg-deklarationen, som även innehåller 50 olika deklARATIONER med andra åtaganden. Ålborg-deklarationen utformades och fastställdes i Danmark under år 1994 och är en strategi för handling. Totalt har 80 lokala myndigheter i Europa undertecknat deklarationen samt 253 olika internationella institut, organisationer och konsulter. Ett undertecknade av deklarationen innebär bland annat ett förpliktande att upprätta ett Agenda 21-arbete samt att arbeta för att nå en hållbar utveckling.²⁸

Ålborg-deklarationen har därefter vidareutvecklats fyra gånger. Senaste uppdateringen gjordes vid en konferens år 2004, där dokumentet Ålborg +10 skapades. Den övergripande visionen är dock densamma och innefattar att skapa en hållbar stadsutveckling för samtliga kommuner och städer i Europa.²⁹ I Ålborg +10 framgår det även att visionen är att skapa *"... välmående, kreativa och hållbara städer för alla som skapar en god livsmiljö för alla sina medborgare och ger dem möjlighet att delta i alla delar av livet i staden."*³⁰

Då Sverige är medlem i EU, kommer de beslut som fattas inom EU att få konsekvenser i Sverige. Detta beror på att Sverige har lämnat över sin suveränitet till EU inom vissa frågor, vilket innebär att då EU beslutar något, kommer beslutet även att omfatta Sverige. I detta fall är det endast en rekommendation och det är frivilligt att skriva under Ålborg-deklarationen. Det går dock att se en viss likhet med regeringens fyra nyutarbetade mål inom frågor som omfattas av en hållbar utveckling.

2.2.2 Riksnivå

Frågor rörande hållbar utveckling och miljö ansvarar utöver Sveriges riksdag och regering, även miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet för. Länsstyrelsen fungerar som statens

²⁷ Regeringskansliet (2006). *Strategiska utmaningar - En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling*. Regeringens skrivelse 2005/06:126

²⁸ Europeiska städernas kampanj för en hållbar statsutveckling (2008) *Deklaration om europeiska städer för en hållbar stadsutveckling (Ålborg deklarationen)*. Belgium.

²⁹ Botkyrka kommun- *Ålborg +10 Inspirerande framtider*

<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47954>, 2008-05-09

³⁰ Ibid. 1

förlängda arm samt representerar länet mot myndigheter och departement. Myndigheten Naturvårdsverket har en viktig roll i utformandet av miljöpolitiken. Det är viktigt med ett tvärvetenskapligt synsätt med både naturvetenskap och samhällsvetenskap för att lyckas implementera hållbar utveckling i samhällets alla nivåer.³¹

Politikers syn på samhället, naturen och människan har en avgörande roll för hur ett lands miljöpolitik och arbete med hållbar utveckling ser ut.³² Statsvetare Martin Bennulf menar i Corell och Söderbergs bok, även han att partipolitiken avgör hur miljöfrågorna behandlas.³³ Vid den borgerliga koalitionsregeringen åren 1991-1994 skapades initiativ från bland annat Centerpartiet, ett miljöarbete med att skapa ett ”kretsloppssamhälle”. Ledorden var kretsloppstanken men även ett arbete med Agenda 21 startades. Kretsloppstanken går bland annat ut på producentens ansvar för olika förpackningar och att det mesta ska återvinnas eller återanvändas.³⁴

Det var först efter regeringsskiftet under Socialdemokraternas ledning som Agenda 21-arbetet tog fart, då en nationell Agenda 21-kommitté bildades. Syftet för kommittén blev att utöka Agenda 21-arbetet inom kommunerna och samhället, samt att sammanställa resultaten inför Rio+5 år 1997, som är ett FN styrt uppföljningsmöte av Riokonferensen. Det var först under åren 1996 till 1997 som regeringen började arbeta med att nå en ekologisk hållbar utveckling.³⁵

Miljö kvalitetsmål för att skapa ett hållbart Sverige antogs under 1999 samt ytterligare ett miljö kvalitetsmål år 2005. Totalt har det antagits 16 miljö kvalitetsmål. Några av dessa är: begränsad klimatpåverkan, levande sjöar och vattendrag och ett rikt växt- och djurliv. De olika miljö kvalitetsmålen har även delmål, men slutmålet är att alla miljö kvalitetsmålen ska vara uppfyllda till år 2020.³⁶

Sveriges regeringsstrategi för hållbar utveckling omfattas av ett regionalt och globalt samarbete, att begreppet integreras inom politikens alla områden samt att göra långsiktiga

³¹ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.68-92

³² Ibid. 34

³³ Ibid. 39

³⁴ Ibid. 13

³⁵ Ibid.

³⁶ *Miljömål*, http://www.miljomal.nu/om_miljomalen/bakgrund.php 2008-03-13

nationella insatser för att nå en hållbar utveckling.³⁷ Under 2006 kom en ny skrivelse från regeringen med fyra nya utarbetade mål för hållbar utveckling. I den nyutarbetade planen återkopplas även EUs arbete med hållbar utveckling och inte endast FNs arbete som tidigare.³⁸

Fokuseringen på de fyra nyutarbetade målen ligger nu på att stimulera lika villkor för en god hälsa oavsett kön, ålder, funktionshinder, etnisk bakgrund, sexuell läggning, ålder eller social/kulturell bakgrund. De demografiska utmaningarna inom de sociala och ekonomiska dimensionerna lyfts även fram genom att vidta olika åtgärder inom politiken. Ett hållbart samhälle ska byggas genom fysisk planering, infrastruktursatsningar, regional utveckling av stats- och boendemiljöer. Främja en tillväxt som är hållbar, samt främja vikten av en stark välfärdspolitik och miljöpolitik är de sista av de fyra målen som innefattar de verktyg och förutsättningar som regeringen har för att arbeta mot en hållbar utveckling.³⁹

2.3 Olika synsätt på hållbar utveckling

2.3.1 Hållbar utveckling

Det är viktigt att länder som är mer utvecklade tar störst ansvar för hållbar utveckling. Detta då dessa länder påverkar klimatet mest genom produktion och konsumtion och har tillgång till miljöteknik. Men även uppföljning är viktigt för att se hur olika industriländer tillämpar och implementerar hållbar utveckling på nationell nivå.⁴⁰

Några viktiga punkter för en fungerande implementering av hållbar utveckling, omfattar bland annat vikten av att myndigheter förstår intentionerna med hållbar utveckling som omfattar sociala, ekonomiska, ekologiska och kulturella frågor. Att olika institutioner engageras i frågorna för att ett fungerande arbete med hållbar utveckling ska vara möjligt. Mätning och övervakning är även en viktig punkt samt att privata och icke statliga organisationer arbetar

³⁷ Regeringskansliet (2004). *En svensk strategi för hållbar utveckling - ekonomisk, social och miljömässig*. Regeringens skrivelse 2003/04:129

³⁸ Regeringskansliet (2006). *Strategiska utmaningar - En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling*, Regeringens skrivelse 2005/06:126

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Lafferty William, James, Meadowcroft (2000). *Implementing Sustainable Development- Strategies and Initiatives in High Consumption Societies*. Oxford: Oxford University Press

utefter hållbar utveckling. En hållbar produktion och konsumtion med hjälp av internationella initiativ är även andra viktiga faktorer.⁴¹

Jämförelser om implementeringen av hållbar utveckling sedan Rio konferensen 1992 har gjorts inom EU-länder, och Sverige anses vara en pionjär inom området miljöarbete och antas även vara en pionjär inom hållbar utveckling.⁴²

Begreppet hållbar utveckling är ofta accepterat och ses som en norm inom politiken, men det glöms ofta bort att begreppet även bidrar till en politisk utveckling. Det är främst tack vare Bruntlandrapporten som begreppen miljö och utveckling kunde kopplas samman och bli accepterade.⁴³

2.3.2 Ekologisk modernisering

Begreppet hållbar utveckling blandas ofta ihop med ekologisk modernisering. En koppling är Östersjöregionens arbete med hållbar utveckling, som har utgångspunkt främst ur ekologisk modernisering.⁴⁴

Begreppet hållbar utveckling har influerat politiken världen över mycket länge, medan ekologisk modernisering har blivit mer populärt under det senaste årtiondet. Ekologisk modernisering är tydligare formulerat vilket gör det lättare att arbeta efter, jämfört med begreppet hållbar utveckling. Idag används ekologisk modernisering i stor grad, och begreppet bör kanske användas istället för hållbar utveckling. Andra menar att ekologisk modernisering endast är ett komplement till begreppet hållbar utveckling.⁴⁵

2.3.3 Likheter och skillnader

Likheterna mellan begreppen hållbar utveckling och ekologisk modernisering är att det finns en koppling mellan ekonomisk tillväxt och skyddande av miljön. Inom hållbar utveckling kopplas ekonomi och miljö samman, vilket tidigare inte hade gjorts. Men även de sociala frågorna så som demokrati, mänskliga rättigheter, miljöanpassad konsumtion och hälsa är en viktig del i begreppet hållbar utveckling sedan Riokonferensen år 1992. Ekologisk

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Hassler Björn (2004) *The Myth of sustainable development- Environmental Policy, Practice, and incentives in the Baltic Sea Region*. Södertörn University College

⁴⁵ Ibid.

modernisering tar dock ingen hänsyn till de sociala frågorna, utan fokuseringen ligger i att en ekonomisk tillväxt lägger grunden för ett skydd av miljön. Då miljöeffekter påverkar en företagsbudget vill företaget minska miljöförstörelsen som i sin tur gör att större hänsyn till miljön tas.⁴⁶

Några av skillnaderna mellan hållbar utveckling och ekologisk modernisering är hur de politiska processerna styrs. Inom hållbar utveckling sker ett samarbete mellan organisationer, lokalbefolkningen och olika myndigheter för att fatta olika beslut om reglering. Det finns en stark koppling mellan de politiska besluten och medborgarnas delaktighet för att kunna genomföra de olika dimensionerna inom begreppet hållbar utveckling. Inom ekologisk modernisering är det endast frivilliga organisationer som samarbetar och kopplingen mellan medborgare och affärer fokuseras då på den fria marknaden.⁴⁷

Till skillnad från begreppet hållbar utveckling har ekologisk modernisering en mycket stark tilltro till att vetenskapen och teknikutveckling ska finna lösningar för att hjälpa miljön, vilket dock kräver ett starkt kapital. Inom hållbar utveckling finns det istället ett mer holistiskt perspektiv på social vetenskap och tron på teknikutvecklingen är inte lika stor. Begreppet fokuserar även på att minska utsläpp från diffusa källor, vilket kan vara mycket svårt då man inte alltid vet var de diffusa utsläppen kommer ifrån, samt att förebygga utsläpp. Småskaliga projekt med lokal förankring med lokalt anpassade lösningar, utbildning och attitydförändring är även viktigt inom arbetet med hållbar utveckling. Inom den ekologiska moderniseringen fokuseras arbetet istället på ekonomisk tillväxt och satsningar i olika storskaliga projekt.⁴⁸

2.3.4 Summering

Detta avsnitt har behandlat FN:s första konferens i Stockholm som hölls år 1972, då mellanstatliga avtal diskuterades fram angående miljö och hälsa och arbetet med hållbar utveckling påbörjades. Bruntlandrapporten som presenterades år 1987 lyfte fram miljöfrågorna i samband med diskussioner om global säkerhet inom FN, vilket tidigare inte gjorts. Den vanligaste benämningen på hållbar utveckling är Bruntlandrapportens definition,

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

som kan översättas som: ”*utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för kommande generationer att tillfredsställa sina.*”⁴⁹

Begreppet hållbar utveckling är vagt preciserat och det finns mycket utrymme för egna tolkningar, vilket vissa menar är en fördel och andra att det är en nackdel. Hållbar utveckling består främst av tre dimensioner som omfattar ekonomiska, ekologiska och sociala aspekter. Ansvar för kommande generationer bör tas enligt Bruntlandrapporten, men detta är mycket svårt att veta om man uppfyller.

Arbetet med att nå en hållbar utveckling är frivilligt, vilket kan leda till svårigheter vid genomförandet. Implementering av hållbar utveckling inom olika nivåer i samhället är därför viktigt för att arbetet ska gå framåt, samt att det finns internationella institutioner som hjälper till att trycka på arbetet med hållbar utveckling.

I Sverige är det riksdag och regering som har huvudansvaret för arbetet med hållbar utveckling. Politikernas syn är dock avgörande för hur arbetet är utformat, och fokusering på arbetet har skilt sig starkt åt mellan de olika partistyrena. På EU-nivå har Ålborg-deklarationen skapats med åtaganden för att nå en hållbar utveckling inom EU. Det finns ofta olika synsätt på hållbar utveckling, och ofta blandas begreppet hållbar utveckling ihop med ekologisk modernisering.

2.4 Agenda 21

I detta avsnitt kommer en bakgrund och inblick ges i vad Agenda 21 innebär samt hur arbetet har sett ut. Detta för att skapa en förståelse och få en inblick i de olika arbetsätten för att implementera hållbar utveckling och Agenda 21. Först sker en presentation av hur Agenda 21 uppkom, vad det innebär samt hur begreppet Agenda 21 definieras. Det följs upp med information om Agenda 21-arbetet på olika nivåer, uppföljning av dokumentet samt olika synsätt på Agenda 21. Även det lokala Agenda 21-arbetet kommer att presenteras.

⁴⁹ Persson Christel, Persson Torsten (2007). *Hållbar utveckling – människa, miljö och samhälle*. Danmark: Studentlitteratur. 7

2.4.1 Uppkomsten av Agenda 21

År 1992 hölls den andra stora FN-konferensen om miljöfrågor i Rio de Janeiro, där 181 länder deltog, vilket visar på en hög närvaro och att miljöfrågan hamnat i fokus. Under mötet låg fokus på begreppet hållbar utveckling som hade skapats genom Bruntlandrapporten. Rika länder, bland annat Sverige, fick ett stort ansvar för att förbättra miljön. Staterna ska dock ha ett gemensamt ansvar och samarbeta för att nå en hållbar utveckling.⁵⁰ Information och undervisning om miljöfrågor hamnade även i fokus, samt principen att förorenaren betalar, PPP (Polluter Pays Principle), infördes. Agenda 21 skapades även som ett led för att nå ett enhetligt fungerande miljöarbete världen över.⁵¹ En lång önskelista med förändringar inom miljöområdet räknades upp och mål fastställdes på global och nationell nivå. Syftet med Agenda 21 är att organisationer och myndigheter på lokal nivå ska arbeta för att nå en bättre miljö. Målet med Agenda 21 är att det ska ha skapats en bättre miljö till det 21:a århundradet.⁵²

2.4.2 Agenda 21-dokumentet

Det finns ett visst antal uppsatta mål och åtgärder som varje land bör följa för att förbättra miljön och nå en hållbar utveckling. Varje kommun utformar själva fritt inriktning och arbetsformer för hur arbetet med hållbar utveckling ska göras.⁵³ Agenda 21 fungerar som en sorts manual där det diskuteras och beskrivs kortfattat bland annat hur ekonomiska och sociala problem kan lösas. Hur resurser kan bevaras, hur grupper och enskilda individer kan inkluderas i miljöarbetet samt hur miljöarbetet kan genomföras.⁵⁴ Agenda 21 är dock inte ett juridiskt bindande dokument, men har accepterats på en hög politisk nivå, vilket innebär att det ofta följs.⁵⁵

Totalt är Agenda 21 uppbyggt på 300 sidor med 40 kapitel varav 4 större avsnitt. Mål, aktiviteter, förslag till genomförande och tidsplan finns med inom varje kapitel. Olika kapitel skiljer sig dock åt i vidd och detaljgrad. Första kapitlet tar upp de sociala och ekonomiska dimensionerna såsom fattigdom, förändring av konsumtionsmönster, hälsa, befolkning, handel och skulder, samt hur miljö- och utvecklingsarbetet kan integreras i beslutfattandet.

⁵⁰ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005). *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 71

⁵¹ Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 68

⁵² Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.67-68

⁵³ Forsberg Björn (2002). *Lokal Agenda 21 för hållbar utveckling –en studie av miljöfrågan i tillväxtsamhället*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. 1

⁵⁴ Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 68-69

⁵⁵ Regeringskansliet, *Agenda 21- en sammanfattning*,

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf> 2008-05-16

Det andra större kapitlet tar upp frågor om bevarande och förvaltning av resurser såsom atmosfären, hushållning av markresurser, ökenspridning, hav och färskvatten, biologisk mångfald, jordbruk, avfall av olika karaktär etc. Tredje kapitlet behandlar frågor om den roll som olika grupper av kategorier utgör, bland annat: kvinnor, ursprungsbefolkning, barn och ungdomar, kommuner, företagare och forskare. Det sista och fjärde större kapitlet tar upp medel för genomförande av Agenda 21. Det handlar om finansiella resurser, överföring av teknik och forskning, FN:s roll och information till beslutsfattare.⁵⁶

2.4.3 Begreppsdefinition

Kritik riktas mot Agenda 21-arbetet då texterna är för diffust utformade.⁵⁷ Trots detta är det imponerande enligt Corell och Söderberg, att det finns ett handlingsdokument som FN:s medlemsländer kan följa. Huvudidén är att lokala lösningar ger positiva effekter globalt. Då kalla kriget slutade var framtidstron optimistisk och många hoppades då på att biståndet skulle öka för hållbar utveckling inom miljön istället för på vapen och krigsmaterial. Länder i nord gav bistånd för att länder i syd skulle kunna nå en hållbar utveckling, och de flesta länder var överens om att miljöfrågorna var viktiga och att det krävdes att alla samarbetade.⁵⁸

2.4.4 Agenda 21 på olika nivåer

Regeringen har huvudansvaret för att Agenda 21 tillämpas, men det är upp till varje enskild kommun att själva bestämma hur Agenda 21-arbetet ska genomföras på lokal nivå för att få bästa möjliga effekt av miljöarbetet.⁵⁹ Det mesta av Agenda 21-arbetet har kommunerna ansvar för. En nackdel med detta är att kommunerna får varierade förutsättningar att arbeta med Agenda 21, då det ges olika mängd resurser vilket försvårar genomförandet av de planer som planerats.⁶⁰

2.4.5 Uppföljning av Agenda 21-dokumentet

Under FN:s tredje konferens, kallad Johannesburg konferensen i Sydafrika 2002, deltog 191 länder. Det som man kom fram till under mötet var bland annat ett dokument för att skapa styrsystem för att nå en hållbar utveckling samt att det startades program för att nå en hållbar

⁵⁶ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.72-74

⁵⁷ Ibid. 65

⁵⁸ Ibid. 72-73

⁵⁹ Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 68-69

⁶⁰ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 16

produktion och konsumtion. Implementeringen av Agenda 21 följdes även upp och nya strategier utvecklades.⁶¹

Ett komplement till Agenda 21 är genomförandeplanen som består av rekommendationer för bland annat implementering av Agenda 21. Totalt återges 170 olika punkter med förslag och åtgärder. Utöver rekommendationer om Agenda 21 behandlas även fattigdomsutrotning, förändring av ohållbara konsumtions- och produktionsmönster, skydd av naturresurser som ger ekonomisk och social utveckling, mål för att nå en hållbar utveckling i en globaliserad värld, hälsa kopplat till hållbar utveckling och medel för genomförande är endast några exempel på det som konkretiseras i genomförandeplanen. För att Agenda 21 lättare ska genomföras ges förslag såsom att skapa ekonomiska förutsättningar för att utrota fattigdomen, höja levnadsstandarden och de sociala villkoren samt skydda miljön för att underlätta att Agenda 21-målen uppfylls.⁶²

De nationella ekonomiska villkoren måste förbättras för att en satsning på hållbar utveckling ska fungera. Sparande, investeringar och att förbättra den mänskliga aktiviteten är några andra exempel som ges.

*”... Ett gynnsamt inhemskt klimat är en förutsättning för att mobilisera inhemska resurser, öka produktiviteten, minska kapitalflykten, stödja den privata sektorn och attrahera och effektivt utnyttja de ansträngningar som görs för att skapa ett sådant klimat.”*⁶³

Utvecklingsbistånd är även viktigt för att Agenda 21 ska bli handling inom de länder som är under utveckling. Skuldavskrivningar bör även göras för att underlätta för dessa länder att skapa en hållbar utveckling. Att sprida kunskap mellan olika nivåer inom ett land samt att skapa ett samarbete mellan regering, privata sektorn, forskare och universitet är andra exempel på åtgärder. Hållbar utveckling bör även integreras inom alla utbildningsnivåer för att skapa en förändring och få begreppet hållbar utveckling mer integrerat i samhället. Att samla in information om miljökonsekvenser genom fjärranalys, kartläggning och använda geografiska informationssystem för att se förändringar inom miljön är andra exempel.⁶⁴

⁶¹ Aksell Fredrik (2003) *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 69-70

⁶² Miljödepartementet (2002) *Johannesburg: FN:s toppmöte om hållbar utveckling* Regeringens skrivelse 2002/03:29

⁶³ Ibid. 122 punkt 83

⁶⁴ Ibid.

Hållbar utveckling ses numera som det självklara tankesättet såsom de tre dimensionerna; socialt, ekonomiskt och miljön erkändes, men det återstår mycket arbete för att det ska bli verklighet.⁶⁵ Ett kollektivt ansvar krävs för att integrera hållbar utveckling och dess tre dimensioner på alla nivåer, från det lokala till det globala arbetet.⁶⁶

2.5 Olika synsätt på Agenda 21

2.5.1 Bruntlandrapporten vs. Agenda 21

I Forsbergs avhandling belyser han skillnaderna mellan Bruntlandrapportens syn på hållbar utveckling och hur Agenda 21 ser på hållbar utveckling. Gemensamt för synsätten är dels att ekosystemet har begränsningar, att biologisk mångfald bör skyddas samt att det är viktigt att ta hänsyn till kommande generationer. Etiska principer utvecklas samt problemlösningar som tar hänsyn till både det ekologiska och ekonomiska aspekterna eftersträvas.⁶⁷

Bruntlandrapportens syn på hållbar utveckling är att den ekologiska krisen främst är ett sydrelaterat problem, som kräver insatser från länder i nord samt att mer kunskapshöjande faktorer behövs. Enligt Agenda 21 är den ekologiska krisen dock ett faktum för både länder i syd och i nord. En av lösningarna på problemet är en minskad konsumtion i nord. Enligt tolkningar av Bruntlandrapporten så är en ekonomisk tillväxt, med visst förändrat innehåll, ett villkor för att en hållbar utveckling ska vara möjlig. Etiska och sociala frågor betonas även i Bruntlandrapporten och det är mycket eko-modernistiskt betonat. Agenda 21 försvarar ekonomisk tillväxt, men anser samtidigt att den ekonomiska tillväxten måste förändras och omfatta mer frihandel med syd för att nå en ekonomisk utveckling där. Sociala och etiska motiv ges samt förändring av tillväxt för att möjliggöra en hållbar utveckling.⁶⁸

Bruntlandrapporten fokuserar arbetet med hållbar utveckling i statliga och internationella politiska initiativ, samt att miljöanpassa tekniken. Inom Agenda 21 ligger fokus istället på det lokala samhällets roll att få medborgarna delaktiga i arbetet, internationella och statliga politiska initiativ samt det gemensamma ansvaret för en beteendeförändring.⁶⁹

⁶⁵ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 31

⁶⁶ Ibid. 77

⁶⁷ Forsberg Björn (2002). *Lokal Agenda 21 för hållbar utveckling – en studie av miljöfrågan i tillväxtsamhället*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. 60

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

2.6 Lokal Agenda 21

2.6.1 Uppkomsten av lokal Agenda 21

Under Riokonferensen år 1992 diskuterades utöver Agenda 21 även vikten av ett lokalt anpassat Agenda 21-dokument. Från början sågs det lokala Agenda 21-dokumentet som en allmän utvecklingsstrategi för kommunerna. Arbetet gick trögt i början och ansågs vara en del av en ”komposteringsrörelse”. Efterhand började svårhanterliga frågor integreras i begreppet lokal Agenda 21, såsom transportfrågor, politiska målkonflikter samt folkhälso- och livskvalitetsfrågor. Efter år 1993 började arbetet med lokal Agenda 21 att ta fart.⁷⁰ Under år 1996 hade samtliga kommuner i Sverige påbörjat ett arbete med lokal Agenda 21. En förklaring till varför arbetet med lokal Agenda 21 blev så omfattande kan bero dels på att Sverige hade en aktiv roll under Riokonferensen. Men även det kommunala självstyret samt en decentralisering med ansvar till lokal nivå för miljövård kan vara förklaringar.⁷¹

Det lokala engagemanget med arbetet av Agenda 21 är mycket viktigt för att hållbar utveckling ska vara möjlig. Då allmänheten får större insyn i olika projekt och har möjlighet att påverka dessa är det lättare att få en fast förankring av besluten vilket i sin tur leder till att de genomförs i större grad. Det är här som det lokala Agenda 21-arbetet kan ses som nyckeln för ett handlingskraftigt arbete med starkt fäste för att nå hållbar utveckling.⁷² Det globala och lokala kopplas samman på ett vertikalt sätt vilket skiljer sig från tidigare politik.⁷³

2.6.2 Lokal Agenda 21-dokumentet

Det lokala Agenda 21-dokumentet skiljer sig åt mellan olika kommuner. Detta beror på att olika kommuner har olika förutsättningar och värdesätter och prioriterar olika saker. Generellt har de flesta kommuner satsat på att informera kommunbefolkningen om miljön, samtidigt som de har infört källsortering och återvinning genom olika miljöstationer. Andra lokala miljöarbeten är att bygga ut lokaltrafiken för att minska utsläppen från bland annat bilar. Skydda vattendrag, grundvatten samt djur- och växtarter är andra lokala arbeten för att förbättra och skydda miljön.⁷⁴ Reningsverk och säkra soptippar, jordbruk utan utsläpp, skog med kontrollerad avverkning, satsning på förnyelsebar energi samt hämtning av miljöfarliga

⁷⁰ Ibid. 79-84

⁷¹ Ibid.

⁷² Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 186

⁷³ Anders Öckerman, Eva Friman (2003). *Hela världen samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Lund: Studentlitteratur. 192-194

⁷⁴ Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 81

produkter är andra sätt att arbeta på lokal nivå. Grön upphandling förekommer även, vilket innebär att kommunen köper in de mest miljövänliga alternativen till kommunen.⁷⁵

Miljöarbetet är komplext och det är mycket lagstiftning och regler att ta hänsyn till när kommunerna arbetar fram olika lokala miljöstrategier för att nå ett hållbart samhälle.⁷⁶

Kommunernas ambition i arbetet med lokal Agenda 21 skiljer sig starkt åt. De flesta av pionjärerna inom lokal Agenda 21 tillhör ofta de så kallade ekokommunerna. Förr var ekokommunerna och Agenda 21 arbetssätt åtskilda, men efterhand har dessa ekokommuner blivit en del av Agenda 21-arbetet.⁷⁷

Ekokommuner

Ekokommuner startade under år 1995, som ett statligt försök, men är idag en ideell förening där 71 kommuner ingår.⁷⁸ Ekokommuner arbetar utefter fyra grundvillkor som innefattar: rättvis fördelning av resurser, att inte tränga undan naturen, undvikande av onaturliga ämnen samt att inte ta ut jordskorpan för snabbt. Den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling utgör basen för ekokommunerna och ett mer kretsloppsanpassat samhälle eftersträvas.⁷⁹

Samarbete med träffar och erfarenhetsutbyte om hur det kommunala arbetet kan effektiviseras för att nå hållbar utveckling sker mellan representanter från ekokommuner, tjänstemän och politiker. Alla ekokommuners arbete följs upp i miljöbokslut med gröna nyckeltal, för att se hur de uppsatta målen uppnås.⁸⁰

2.6.3 Lokal Agenda 21 på olika nivåer

För att miljöpolitik ska kunna genomföras är det av största vikt att det finns en balans mellan rättigheter och skyldigheter genom politisk vilja, lagar, regler och institutioner. Att ett individuellt och ett kollektivt ansvar tas är även mycket viktigt för att få ett samhälle med hållbar utveckling. Politiska, sociala och ekonomiska delar inom miljöpolitiken behöver följas upp inom olika nivåer och då är allmänhetens deltagande mycket viktigt för att det överhuvudtaget ska gå att genomföra. Även att kunskap och utbildning finns tillgängligt inom alla plan i samhället från toppolitiker till allmänheten och den enskilda medborgaren är

⁷⁵ Ibid. 91-92

⁷⁶ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB. 56

⁷⁷ Forsberg Björn (2002). *Lokal Agenda 21 för hållbar utveckling – en studie av miljöfrågan i tillväxksamhället*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. 79-84

⁷⁸ *Sveriges ekokommuner*, <http://www.sekom.nu/> 2008-03-31

⁷⁹ *Huddinge kommun- En ekokommun* http://www.huddinge.se/h_templates/H_PicturePage____3477.aspx, 2008-03-31

⁸⁰ *Sveriges ekokommuner*, <http://www.sekom.nu/> 2008-03-31

viktigt. Men det krävs även resurser samt kontroller för att se så att de tänkta miljöförbättringarna genomförs.⁸¹

Lokal nivå

Det är av största vikt att man arbetar med miljöprojekt och att miljöproblem löses på lokal nivå, då man anser att det är mer effektivt än att länder endast sluter avtal mellan sig och att det hela sköts på en överstatlig nivå. Då invånarna själva påverkas av den lokala miljön och själva har makten att påverka lokala val, och arbetar tillsammans på lokal nivå för att lösa miljöproblem stärks gemenskapen lokalt samt att man får en ökad demokrati. Det krävs dock att regeringen satsar både resurser och utbildar kommunmedborgarna för att kunna hantera miljön på bästa sätt inom de olika kommunerna. Då alla arbetar med att förbättra miljön på lokal nivå kommer det även att märkas en klar förbättring av miljön på global nivå, då allt hör ihop.⁸² Enligt kapitel 28 i Agenda 21 skulle alla kommuner påbörjat samrådsprocesser för att skapa en lokal Agenda 21 senast år 1996.⁸³

Allmänhetens deltagande

Det är ett arbete för alla att implementera hållbar utveckling. Organisationer, enskilda personer samt företag måste aktivt arbeta med detta. Utvecklingsarbetet måste ske på alla nivåer i samhället. Det som förr ansågs som ett problem för naturvetenskapens experter har nu övergått till att bli ett problem som behöver fler infallsvinklar och där det krävs deltagande från alla nivåer ner till kommuninvånare och enskilda individers kunskaper.

Århuskonventionen är ett exempel på hur man ger allmänheten rätt till information, insyn samt deltagande i olika miljöfrågor. Även här går det att diskutera vad som exakt menas med rätten till ett ökat deltagande.⁸⁴

Kommunens arbete

I en undersökning från 1998 framkom att 97 procent av samtliga kommuner i Sverige har påbörjat någon form av engagemang för medborgarna inom det lokala Agenda 21-arbetet. Information om arbetet med Agenda 21 spreds till medborgarna via annonsering, mässor och informationsmaterial med mera. Engagemang för ungdomar i olika forum, försök att få med näringsliv, industrier och företag har även genomförts. Av Sveriges kommuner hade 70

⁸¹ Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 79-80

⁸² Ibid. 81-82

⁸³ *Naturskyddsföreningen*, <http://www.snf.se/verksamhet/agenda21/agenda21.htm> 2008-02-06

⁸⁴ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.42-43

procent av kommunerna under 1998 en person anställd som Agenda 21 samordnare. Agenda 21-arbetet omfattade främst miljöledningssystem med olika nyckeltal som mätinstrument, olika arbeten med biologisk mångfald, förnyelsebar energi och projekt som omfattar livskvalitet är andra typiska arbetsområden.⁸⁵

2.6.4 Uppföljning av lokal Agenda 21

Under 2000-talet började visionerna och arbetet med lokal Agenda 21 att avta. Det visade sig svårt att omsätta visionerna till praktik, då målsättningarna ofta var för breda och diffusa. Då Agenda 21-arbetet implementerades fick det inget fäste inom det övriga kommunala arbetet. En anledning till detta kan bero på att de anställda Agenda 21 samordnarna ofta var projektanställda, vilket var mycket beroende av att statliga bidrag gavs. Det finns dock undantag, där fast anställda Agenda 21 samordnare anställts och där Agenda 21-arbetet genomsyrar hela det kommunala arbetet ända upp till kommunstyrelsen. De nationella lagarna gör att många kommuner arbetar på ett likartat sätt. Ofta görs endast det som måste göras, då det ofta råder resursbrist inom många kommuner. Det förekommer även ett aktivt informationsutbyte mellan kommuner vilket även leder till ett likartat synsätt och arbetssätt.⁸⁶ Hänsyn till de lokala problemen och de lokala förhållandena måste också tas. Nationella mål måste även följas och implementeras, exempelvis genom att miljö kvalitetsmålen uppfylls. Karaktär och omfattning av verksamheter varierar inom alla kommuner.⁸⁷

Internationell nivå

De flesta miljöproblemen är sektorsöverskridande, och därför är det av största vikt att miljöarbetet sker inom alla nivåer för att nå en hållbar utveckling. Det är dock stora skillnader mellan olika sektorer och ingen sektor vill ansvara fullt ut för att hållbar utveckling sker. På global nivå, exempelvis FN, går förhandlingarna långsamt då det är ett byråkratiskt system och det är många länder som ska enas om olika åtaganden. Det är även viktigt att det sker en prioritering av miljöfrågorna och hållbar utveckling på de olika politiska agendorna inom FN, EU och nationell nivå. De beslut som fattas är ofta långt ifrån de som ska implementera besluten, vilket också leder till en viss seghet. De flesta beslut tar tid, och en annan anledning till detta är att det inte ska gå att förändra samhället så fort ett nytt parti sitter vid makten.⁸⁸

⁸⁵ Naturvårdsverket (2000) *De Facto Miljövärd*. Kap 4, 213

http://www.scb.se/statistik/MI/AA9999/2003M00/MI01S%C3%850001_19.pdf, 2008-04-30

⁸⁶ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.97-98

⁸⁷ Ibid. 128

⁸⁸ Ibid. 159-161

2.6.5 Summering

Detta avsnitt har behandlat uppkomsten av Agenda 21-dokumentet som skedde år 1992 under FN-konferensen i Rio de Janeiro. Syftet med Agenda 21 är att skapa ett enhetligt miljöarbete världen över, samt att framkalla bättre möjligheter för myndigheter och organisationer att skapa en bättre miljö på lokal nivå. Agenda 21-dokumentet består av mål, aktiviteter, förslag till genomförande samt en tidsplan som omfattar bland annat ekonomiska, sociala, och ekologiska frågor. Begreppet Agenda 21 definieras ibland allt för diffust.

Regeringen har huvudansvaret för Agenda 21-arbetet, medan det är kommunerna som genomför och ansvarar för att förpliktelserna fullföljs. Uppföljning av Agenda 21-dokumentet har gjorts under FN-konferensen år 2002 i Johannesburg, då gjordes även en genomförandeplan med rekommendationer med komplement för arbetet med implementering av Agenda 21. Skillnader och likheter mellan Agenda 21 och Bruntlandrapportens syn på hållbar utveckling har även presenterats.

Det lokal Agenda 21-dokumentet redovisas även, från dess att det uppkom då arbetet gick långsamt, till att alla kommuner genomfört ett lokalt Agenda 21-dokument år 1996.

Utformningen av dokumentet skiljer sig ofta mycket åt mellan olika kommuner. Syftet med lokal Agenda 21 är att kommunerna ska anpassa dokumentet till de lokala förhållandena i respektive kommun. Arbetet med lokal Agenda 21-dokumentet har även presenterats samt uppföljning av dokumentets utveckling har gjorts som visar att arbetet med lokal Agenda 21 under mitten 2000-talet höll på att avta.

3. Metod

3.1 Urval och undersökningsgrupp

Undersökningen fokuserades på tre olika kommuner som alla tillhör södra delen av Stockholms län. Anledningen till att jag valt att undersöka kommuner i södra delen av Stockholms län är dels av effektivitetsskäl då jag slipper lägga ner tid på resor och istället fokusera på uppsatsens innehåll. En selektering av kommuner har genomförts för att kartlägga vilka kommuner som är mest relevanta för uppsatsens syfte och för undersökningen för att få en djupare bild av respektive kommuns arbetssätt. Nackdelen med att endast tre kommuner

valdes ut är det blir en begränsad population som undersöks, vilket leder till svårigheter att dra generella slutsatser utifrån uppsatsen.

De kommuner som slutligen valdes ut är Huddinge, Tyresö och Botkyrka. Dessa kommuner i undersökningsgruppen har valts utefter faktorer som befolkningsmängd, politisk sammansättning, ekonomi och storlek (arealmässigt) etc. Det som är gemensamt för kommuntjänstemännen som intervjuas i arbetet är att de alla är ansvariga för respektive kommuns miljöarbete.

Befolkningsmängden i Huddinge kommun är 92 000 medborgare, vilket gör kommunen relativt stor i jämförelse med Botkyrka och Tyresö som har 42 000 medborgare respektive 79 000 medborgare.⁸⁹ Den politiska styrningen är även olika i de tillfrågade kommunerna. Gemensamt är att samtliga kommuner har naturreservat eller uppför Natura 2000-områden. Huddinge kommun har nio naturreservat och sex stycken Natura 2000-områden.⁹⁰ Botkyrka kommun har åtta naturreservat, samt två områden som är under beredning för att bli Natura 2000-områden.⁹¹ Tyresö kommun har däremot fem naturreservat⁹² och en nationalpark (Tyresta). Inom snar framtid kommer förmodligen även tre Natura 2000- områden att uppföras.⁹³

Kommunernas landarea/storlek varierar också. Störst landarea av de tillfrågade kommunerna har Botkyrka kommun med 197 kvkm.⁹⁴ Huddinge kommun har en landarea på 142 kvkm,⁹⁵ och Tyresö kommun har en landarea på 69 kvkm.⁹⁶ Kommunens storlek har kanske en betydelse i utformandet av miljöfrågor. En stor kommun har kanske bättre resurser att anställa personer med specifik kompetens inom miljöområdet än vad en mindre kommun har. Samtidigt är det svårt att spekulera i hur kommunens sammansättning kan ha betydelse för dess utformning av miljöarbetet.

⁸⁹ *Region och trafikkontoret*, <http://www.rtk.sll.se/index.htm> 2008-03-31

⁹⁰ *Huddinge kommun- Välkommen till Huddinge* http://www.huddinge.se/h_templates/H_PicturePage___2538.aspx, 2008-04-08

⁹¹ *Botkyrka kommun- Naturreservat* <http://www.botkyrka.se/kultur-fritid/naturreservat/2095.html>, 2008-05-08, samt samtal med Botkyrka kommuns telefonväxel, 2008-05-09

⁹² *Tyresö kommun- Naturreservat* http://www.tyreso.se/templates/Page___2123.aspx, 2008-05-08

⁹³ *Tyresö kommun- Skydd av natur* <http://www.tyreso.se/upload/3489/Skydd%20av%20natur.pdf>, 2008-05-08

⁹⁴ *Botkyrka kommun- Korta fakta* <http://www.botkyrka.se/omkommunen/kortafakta/2107.html>, 2008-05-08

⁹⁵ Huddinge kommuns telefonväxel, 2008-05-09

⁹⁶ *Kommunfakta 2008*, <http://www.h.scb.se/kommunfakta/exempelbo/komfakta.html> 2008-05-08

3.2 Datainsamlingsmetod

Det finns inom den samhällsvetenskapliga forskningsmetodikerna främst två olika metoder att välja att arbeta efter och dessa är den kvalitativa och den kvantitativa metoden. Båda dessa metoder fokuserar på att skapa en bättre förståelse av människor, grupper, institutioners handlande och påverkan på samhället.

Då uppsatsens syfte är att definiera begreppet hållbar utveckling samt att beskriva olika kommuners arbetssätt för att nå en hållbar utveckling, är den kvalitativa metoden mest lämplig. Detta då forskaren i den kvalitativa metoden gör tolkningar inom exempelvis olika referensramar, motiv, sociala processer och sammanhang. Då mycket information samlats in till denna uppsats passar den kvalitativa metoden bra, då uppsatsen går ner på djupet. Detta för att skapa en förståelse samt få en helhetsbild i hur kommunerna arbetar med hållbar utveckling och hur begreppet tolkas. Syftet med uppsatsen och metodvalet är med andra ord inte att testa den generella giltigheten av den insamlade informationen.⁹⁷

Den kvantitativa metoden utgår istället från information som siffror och en grund till statistiska analyser. Forskaren har en starkare roll i den kvantitativa metoden då metoden är mer strukturerad och formaliserande. Tänkbara svar avgörs i metoden och en definition av specifika intressanta förhållanden görs även utifrån frågeställningen i uppsatsen. Statistiska mätmetoder har en viktig roll i den kvantitativa metoden.⁹⁸

Alla metoder har för- och nackdelar. De fördelar som finns med valet av den kvalitativa metoden är att de är flexibla, då intervjuer som görs anpassas till varje enskild specifik situation. Under undersökningens gång finns utrymme för förtydligande av frågeställningarna. Detta kan ses både som en fördel och som en nackdel. Fördelen är att frågeställningarna förbättras. Det är dock svårt att göra jämförelser och dra generella slutsatser av materialet från de kvalitativa metoderna. Här skulle man kunna komplettera med den kvantitativa metoden för att kunna standardisera intervjuerna och upplägget. Om alla informanter fick en standardiserad enkät med redan formulerade frågor och svar så styrs mycket av informationen som framkommer av mig som uppsatsskrivare. Det finns risk att informanterna som inte följer den mall som jag ansett vara lämpligast inte får en rättvis spegling. Därför har jag beslutat att

⁹⁷ Holme Idar Magne, Solvang Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur. 76-78

⁹⁸ Ibid. 13-15

använda mig av den kvalitativa metoden, med intervjuer utan fasta svarsalternativ, trots att det blir svårare att jämföra informanternas uppgifter åt.⁹⁹

Det finns främst tre olika forskningsintervjumetoder.¹⁰⁰ Dessa är strukturerad intervju, ostrukturerad intervju och semistrukturerad intervju. Den strukturerade intervjun är starkt styrd av forskaren i utformning av svar och frågor och kan liknas vid ett frågeformulär med ett antal uppsatta svarsalternativ. Denna intervjuform valdes bort. Detta trots fördelen med intervjuformen, då det är lätt att standardisera och analysera informationen. Stora mängder information kan enkelt samlas in från flera olika respondenter, men då jag valt att fokusera på ett fåtal kommuner har det inte någon avgörande betydelse.

Den ostrukturerade intervjun som karaktäriseras av, precis som den semistrukturerade intervjun, att intervjupersonen ska utveckla sina egna tankar efter det att forskaren introducerar ett ämne eller tema. Fördelen är att det framkommer mycket information, blandat med mycket känslor och egna erfarenheter vid intervjun. Denna intervjuform har dock också valts bort då risken finns att det blir en alldeles för yvig intervju och att fakta som är mest intressant för uppsatsen inte framkommer.¹⁰¹ Den intervjuform som kommer att användas i uppsatsen är den semistrukturerade intervjuformen. Den semistrukturerade intervjun karaktäriseras av att intervjupersonen har gjort en lista med frågor som ska behandlas. Avsikterna med detta val av intervjumetod var att svaren skulle bli mer öppna och att det skulle finnas större möjlighet för den intervjuade att prata fritt om sin uppfattning och svara på frågorna.¹⁰²

3.2.1 Risker och problemhantering

Det finns risk att det uppstår en viss skevhet vid intervjuerna. Detta dels då jag som fysisk person kan påverka informanterna att de lämnar sådana svar som de tror att jag vill höra. Men det kan även finnas risk för att informanterna känner sig stressade och obekväma i situationen att bli intervjuade. Detta har jag försökt förebygga genom att i förväg bestämma tid för intervju, informanterna har själva fått bestämma vilket dag och tid som passar. Jag har försökt att formulera så öppna frågor som möjligt, för att minska risken att ställa ledande frågor.

⁹⁹ Ibid. 80-83

¹⁰⁰ Denscombe Martyn (2000) *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur. 134-136

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

För att reducera slumpfaktor att intervjua fel tjänsteman har jag letat reda på fakta om de olika ansvarsområdena och vem som ansvarar för hållbar utvecklingsarbetet på kommunerna. Vid kontakt med informanterna för att bestämma tid, informeras även om att intervjun kommer att handla om det kommunala arbetet med hållbar utveckling. Detta görs för att förvissa mig om att den mest kompetenta personen intervjuas.

De problem som kan uppstå är att informanterna kanske inte förstår frågorna som ställs. Andra problem som kan uppstå är att de inte svarar på frågorna, utan istället ”svävar iväg”. För att reducera riskerna för att detta ska uppstå, har jag i förväg funderat ut hur hanteringen av utsvävningar ska hanteras. En lösning är att ställa en kortare fråga som leder tillbaka informanten till ursprungsfrågan. Om informanten inte förstår frågan, kommer jag att förtydliga frågan. Under intervjuens gång kan det även komma fram information, som gör att några av de tidigare formulerade frågorna är orelevanta i sammanhanget eller inte går att svara på. Dessa frågor kommer då att tas bort.

Då det gäller frågornas svar är det viktigt att understryka att det finns en viss tveksamhet till vad kommunens tjänstemän generellt skulle svara. Detta då det endast är den specifika tjänstemannen som representerar de utvalda kommunerna.

3.3 Tillvägagångssätt

Jag gick in på olika kommuners hemsidor för att läsa om kommunen och deras arbete med hållbar utveckling. Jag kontaktade de utvalda kommunerna i ett relativt tidigt stadium. Tider för intervjuer bokades in 3 veckor innan intervjutillfällena som var i början av april.

Som introduktion till intervjuerna skedde en kortare presentation av mig och om arbetets intentioner för att skapa en lugn och trevlig stämning under intervjuens gång. Samtliga tre intervjuer pågick i ca 1 – 1,5 timme. Intervjufrågorna var relativt öppna och någorlunda enhetligt utformade, och kopplade till uppsatsens syfte. Frågorna till intervjupersonerna hade främst tre olika nyckelteman:

- Allmänna frågor om informanternas roll i processen
- Arbetet med hållbar utveckling
- Agenda 21-arbetet

Intervjufrågorna har ställts i ordningsföljd och varit öppna då jag försökt att styra intervjun så lite som möjligt. Efter mycket övervägande valde jag att spela in intervjuerna. Anteckningar fördes även under varje intervju ifall det skulle höras dåligt på bandet.

3.4 Etiska överväganden

Efter önskemål från en av informanterna, har jag lovat att behandla innehållet av de inspelade banden konfidentiellt. De tillfrågade informanterna är tjänstemän på kommunerna och har en ledande position i arbetet med miljöfrågor och behandlar hållbar utveckling.

3.5 Validitet

Validitet används för att ta reda på om man mäter det som man tänkt mäta i en uppsats. Det går att öka validiteten i en undersökning genom att formulera tydliga frågor som är så lite vinklade som möjligt.¹⁰³

Validiteten är relativt god i uppsatsen då jag fått relevanta svar på frågeställningarna i uppsatsen. Intervjufrågorna har utformats på ett så tydligt och objektivt sätt som möjligt, samt satts i relation till syftet. Det är svårt att inte påverka undersökningen med egna värderingar under intervjutillfällena. Strävan har varit att vara så neutral som möjligt i mina uttalanden och försökt att inte lägga in några egna värderingar. Frågornas utformning har stor påverkan på hur informanterna svarar. Detta har jag försökt ha i åtanke då resultaten från undersökningen granskats. Då den kvalitativa metoden används, är det svårt att dra några generella slutsatser vilket gör att validiteten i det avseendet inte är den bästa.

Intervjuerna spelades in efter mycket övervägande. Detta främst för att underlätta en senare analys av svaren, då det känns mer tillförlitligt än att enbart utgå från egna anteckningar. Inspelningen under själva intervjun kan dock påverka informanterna, då de kanske blir mer vaksamma och talar kanske inte lika frikostigt. Risken finns att jag kanske inte fick höra så mycket av den verkliga situationen, utan mer om de uppsatta visionerna. För att motverka detta stängde jag av bandspelaren efter intervjun och frågande om det var något mer de ville

¹⁰³ Björklund Maria, Paulsson Ulf (2003) *Seminarieboken att skriva, presentera och opponera*. Lund: Studentlitteratur. 59-60

lägga till. De vanligaste diskussionerna som uppkom då var oftast endast en påbyggnad av det som sagts tidigare och inte nämnvärt ”aha- uppväckande”.

Med utgångspunkt från undersökningens syfte, då det handlar om att beskriva en speciell urvalsgrupps verklighet, anser jag att intervjuerna är tillfredsställt gjorda i förhållande till valet av metod och syfte.

3.6 Reliabilitet

Reliabilitet används som ett mätinstrument för att se om det går att upprepa undersökningen och få samma slutsats, det vill säga ta reda på tillförlitligheten av en undersökning.¹⁰⁴

Tillförlitligheten av intervjuerna är inte lika tillfredställande då jag skulle behövt intervjua fler tjänstemän samt eventuellt kommuninvånare om deras syn på hållbar utveckling och hur arbetet med Agenda 21 fungerar i kommunen. Då jag endast frågat en tjänsteman på respektive kommun, försvinner en stor del av objektiviteten, samtidigt som det är svårt att göra generaliseringar som speglar en korrekt verklighet. Det som framkommit under intervjuerna kanske endast är den enskilda tjänstemannens vision eller syn på saken.

Djupet i undersökningarna är dock relativt god då informanternas svar var utförliga samt gott om tid avsattes för intervjutillfällena.

4. Resultat

4.1 Empirisk undersökning

Den genomförda intervjuundersökningen innehöll 24 stycken frågor (se bilaga nr. 1).

Gemensamt för de tjänstemän som intervjuats är att samtliga har arbetet med miljöfrågor i åtta år eller längre på kommunen. De är alla kvinnor och har en eftergymnasial utbildning som tangerar miljöarbete på olika sätt.

¹⁰⁴ Thurén Torsten (2002) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber AB. 22-23

4.2 Hållbar utveckling inom kommunerna

Samtliga kommuner startade arbetet med hållbar utveckling på kommunal nivå under 1990 talet. Tidigast var Huddinge med sitt Agenda 21-dokument, där arbetet påbörjades år 1993, medan Botkyrka startade år 1996 och Tyresö år 1998.¹⁰⁵ Hur dessa dokument används idag skiljer sig dock starkt åt mellan kommunerna. Alla tre kommuner påpekade dock att de redan innan Agenda 21-dokumentet och Riokonferensen hade arbetat med frågor som rör det sociala, ekonomiska och miljön.

4.2.1 Begreppsdefinition

Samtliga tillfrågade kommuner använder Bruntlandrapporten som utgångspunkt vid tolkningen av begreppet hållbar utveckling. Utefter det har dock olika arbetssätt av hållbar utveckling skapats. Huddinge kommun arbetar exempelvis med de fyra ”grundvillkoren” då de är en ekokommun och alla ekokommuner arbetar utefter dessa villkor.¹⁰⁶ Grundvillkor fungerar som ett komplement till kommunens definition av hållbar utveckling. De fyra grundvillkoren är: en rättvis fördelning av resurser, att vi inte ska tränga undan naturen, undvika onaturliga ämnen och att vi inte ska ta ut jordskorpan för snabbt. Tyngdpunkten i arbetet ligger på miljöfrågorna.¹⁰⁷

Botkyrka kommun har antagit sex utmaningar för att nå ett hållbart Botkyrka. Dessa utmaningar består av övergripande frågor kopplade till Ålborg-deklarationen som innefattar arbetssätt med långsiktigt perspektiv.¹⁰⁸ De sex utmaningarna består i att alla ska känna sig hemma i Botkyrka, ha ett jobb, att kommunen har de bästa skolorna, att det finns en tro till varandra och demokratin, inte bidra till klimatförändring samt att alla ska vara friska i Botkyrka.¹⁰⁹ Andra frågor som även tillhör det kommunala arbetet för att uppnå en hållbar utveckling är de ekonomiska frågorna, att arbeta med miljökvalitetsmålen, barnkonventionen, och handikapppolitiska program. De sociala aspekterna har en stark tyngdpunkt inom Botkyrka.¹¹⁰

¹⁰⁵ Intervjuer med samtliga kommuner, Huddinge, Tyresö, Botkyrka

¹⁰⁶ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹⁰⁷ *Huddinge kommun- En ekokommun* http://www.huddinge.se/h_templates/H_PicturePage____3477.aspx, 2008-03-31

¹⁰⁸ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹⁰⁹ Botkyrka kommun (2007) *Ett hållbart Botkyrka- startdokument för kommunens arbete med hållbar utveckling kopplat till deklarationen Ålborg +10*. Stockholm: Alloffset

¹¹⁰ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

Tyresö kommun anser att begreppet hållbar utveckling kan betyda vad som helst, och därför har inte kommunen någon egen utformad definition av begreppet. ”Många är trötta på begreppet hållbar utveckling då det är så flummigt. Både av vad det innebär och vad som är motsatsen”.¹¹¹

Tyresö kommun arbetar med frågor som berör miljö, ekonomi och sociala området, men de kallar det inte för hållbar utveckling.¹¹² Arbetet görs i kraft av en annan profession och på ett annat sätt än många andra kommuner. De har valt att inte samla ihop enheterna i ett gemensamt arbete för hållbar utveckling, då det ofta sker automatiskt.¹¹³

Inom Huddinge och Tyresö anses det finnas olika definitioner av hållbar utveckling inom kommunen. Enligt Tyresös tjänsteman ”finns det en definition av hållbar utveckling för varje person.” På Huddinge menar man att:

”Alla ställer nog upp på den allmänna definitionen som finns, men sedan handlar det om vad man gör av det. Det råder förmodligen olika värderingar om vad man anser viktigt och hur viktigt hållbar utveckling egentligen är.”¹¹⁴

I Botkyrka menar man dock att det finns en samlad definition av hållbar utveckling då dokumentet ”Ett hållbart Botkyrka” finns och då det genomförs miljöcertifiering inom kommunen. Men precis som i Huddinge påpekas det att begreppet hållbar utveckling kan variera mycket inom olika enheter och leda till olika prioriteringar.¹¹⁵

Kommunala problem med arbetet med hållbar utveckling som påpekats vid intervjuerna är att arbetet med hållbar utveckling måste gå från teori till praktik. Att begreppet i sig är flummigt har även påtalats, vilket leder till svårigheter vid implementering. Det som även har påtalats är att det kommunala arbetet går långsamt. Här är det viktigt med stöd från politiker i form av bland annat resurser. Men kommunerna anser även att det är viktigt att få kommunmedborgarna aktiva i arbetet med hållbar utveckling, vilket ofta blir problematiskt då det är svårt att nå ut och föra en dialog.¹¹⁶

¹¹¹ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹¹² Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹¹³ Tyresö kommun- Agenda 21 i Tyresö kommun, http://www.tyreso.se/templates/Page_____13841.aspx, 2008-05-16

¹¹⁴ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹¹⁵ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹¹⁶ Intervjuer med samtliga kommuner, Huddinge, Tyresö, Botkyrka

4.2.2 Kommunernas arbetssätt med hållbar utveckling

Kunskapen om hållbar utveckling är spridd inom samtliga kommuner, samtidigt som det är ett fortgående arbete som utvecklas hela tiden. I Tyresö menar man att arbetet inte får bli en modefluga eller för uttjatat, utan arbetet måste kontinuerligt utvecklas.¹¹⁷ I Botkyrka går alla nyanställda inom kommunen en introduktionskurs om hållbar utveckling samt informeras om vad miljöcertifiering innebär.¹¹⁸ I Huddinge arbetar man också intensivt med att sprida och få med ett automatiskt hållbart tänkande i kommunens olika verksamheter, och i Tyresö visas Al Gores film ”*En obekvämlig sanning*” för kommuntjänstemännen för att öka medvetenheten om miljön.

De regionala miljö kvalitetsmålen anses som den gemensamma visionen som binder samman Stockholms län med övriga landet i arbetet med hållbar utveckling. Länsstyrelsen sätter därefter upp egna delmål.¹¹⁹

Under de genomförda intervjuerna framkom de motsättningar som finns med begreppet hållbar utveckling. Botkyrka kommun påpekade de motsättningar som finns då begreppet är så omfattande och innehåller de sociala, ekonomiska och ekologiska frågorna. Men det finns även fördelar med att begreppet omfattar många vida frågor, då dessa måste integreras innan ett beslut fattas. Det leder till en ökad medvetenhet hos beslutsfattarna om de konsekvenser ett beslut får.¹²⁰ Huddinge kommun anser att det är ett faktum att målkonflikter förekommer inom begreppet hållbar utveckling, men menar att det finns målkonflikter och motsättningar inom allt. Kommunen fokuserar sitt arbete på att gå från teori till praktik och att försöka finna en bra balans mellan de olika målkonflikterna.¹²¹ I Tyresö menar man att begreppet utvecklas och förändras hela tiden och att den specifika professionella kunskapen är viktig. Alla tjänstemän prioriterar olika, vilket leder till olika konsekvenser. De fattar de beslut som de anser vara bäst med hjälp av sin profession, men de kallar det inte för hållbar utveckling.¹²²

” Det är svårt att som tjänsteman gå in på andras områden, och ge pekpinnar. Alla har sitt uppdrag och det gäller att frågorna ska ägas av dem som är bärare av dem. Om frågorna inte får ett fäste, så dör frågorna så fort man gått utanför dörren. Det gäller då att se på organisationsutvecklingen, utvecklingen av professionen, de

¹¹⁷ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹¹⁸ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹¹⁹ Intervjuer med samtliga kommuner, Huddinge, Tyresö, Botkyrka

¹²⁰ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹²¹ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹²² Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

nya rönen samt se hur det går att få in det i arbetet. Dokumentation av nuläget, saker som man skulle kunna tänka på och bedöma de ekonomiskt bör man göra för att få det mer attraktivt.”¹²³

4.2.3 Implementering

I Botkyrka liksom Huddinge kommun implementeras frågorna om hållbar utveckling med arbetet inom varje enhet utefter de förutsättningar som finns inom den kommunala nivån.¹²⁴ Genom miljöcertifiering tydliggörs starka och svaga sidor inom kommunens verksamhet och förbättringar och åtaganden kan då göras. Botkyrka lyfter även fram sitt arbete med handlingsprogram och olika projekt som arbetar med interna revisioner av kommunens olika verksamheter.¹²⁵ Totalt kontrolleras 160 olika verksamheter.¹²⁶ I Huddinge fokuserades inte intervjun lika mycket på certifieringen specifikt, utan mer på det intensiva arbetet med Agenda 21 och alla de åtaganden som det innebär. Samtidigt förklarar Huddinge vikten av arbetet med hållbar utveckling inom kommunens egna verksamheter, för att kunna påverka och få ett genomslag hos medborgare och företag.¹²⁷

4.3 Kommunernas Agenda 21- arbete

4.3.1 Huddinge kommun

Huddinge kommun arbetar utefter det lokala Agenda 21-dokument som antogs av kommunen år 1996. Det är bra att det finns uppsatta lokala mål för kommunen att arbeta utifrån, men problemen med Agenda 21-dokumentet är dock att det är för omfattande och otydligt skrivet. Kommunen håller därför på med en revidering av dokumentet. Generellt sett så är kommundienstmännen på Huddinge kommun duktiga på att arbeta med hållbar utveckling, exempelvis byggherrar som väljer att miljöanpassa byggen då det blir mer ekonomiskt lönsamt. Tyvärr är dock kommunens uppföljning av hur vida det lokala Agenda 21 följs bristfällig. Detta leder till ovisshet om Agenda 21-dokumentet har efterlevts. Det som skulle kunna förbättras är att man går mer från teori till praktik och att försöka öka på förståelsen för Agenda 21 och hållbar utveckling genom mer utbildning. Ett förankringsarbete av Agenda 21-dokumentet sker ständigt inom kommunen för att det ska omfatta hela den kommunala

¹²³ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹²⁴ *Botkyrka kommun- Certifiering för hållbar utveckling*

<http://www.botkyrka.se/omkommunen/hallbarutveckling/certifieringforhallbarutveckling>, 2008-05-16

¹²⁵ *Botkyrka kommun- Hållbar utveckling i Botkyrka kommun*

<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47804>, 2008-05-16

¹²⁶ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹²⁷ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

verksamheten. Kommunen har även börjat arbeta med ett miljöcertifieringssystem som är sammankopplat med Agenda 21-dokumentets målsättning.¹²⁸

Det sker även ett arbete inom kommunen med att öka antalet ekologiska livsmedel i de kommunala verksamheterna, och ett arbete med kravcertifiering av kommunala förskolor och skolor har även påbörjats. Olika projekt såsom organiserade skolbussar samt att få skolorna att arbeta mer med hälsa, säkerhet och miljöfrågor har även påbörjats. Hållbart resande och arbete med samhällsplanering görs för att minska klimatpåverkan. Fokusering sker även på den egna verksamheten, hur medarbetarna på kommunen reser etc. De fyra grundvillkoren som antagits är i ständig utveckling. En ny energiplan håller på att framställas med fokus på koldioxidutsläpp. Denna energiplan kommer att bli ett komplement till det lokala Agenda 21-dokumentet för att hjälpa till att uppnå de mål och åtaganden som finns där.

Det förekommer ofta en begreppsförvirring mellan Agenda 21 och miljöledning. Agenda 21 anses ofta som ett frivilligt miljöarbete, men det finns trots allt förpliktigheten. År 2006 gjordes en utvärdering som visar att kommunen arbetar i rätt riktning med Agenda 21-dokumentet. Även mindre egna utvärderingar görs av kommunens Agenda 21-projekt. Tack vare ett starkt politiskt stöd har Huddinge kommun stegvis ökat Agenda 21-arbetet och de hoppas på att det ska fortsätta.¹²⁹

I Huddinge kommuns Agenda 21 presenteras totalt tolv kapitel som omfattar markanvändning och samhällsbyggande, hälsa, biologisk mångfald, jordbruk, skogsbruk, vatten och sjöar, luft och klimat, trafik och kommunikationer, näringsliv, energi, avfall samt konsumtion och upphandling. De övergripande målen förklaras först, och hur kommunens arbete sett ut genom åren. Därefter kopplas Huddinges mål och förslag till åtgärder samman med de nationella miljö kvalitetsmålen. Delmål presenteras även samt förslag på aktörernas roll, exempelvis hur du som kommunmedborgare kan bidra till att målen uppnås.¹³⁰

4.3.2 Botkyrka kommun

I Botkyrka kommun har de sex utmaningarna från Ålborg-deklarationen tagit över kommunens lokala Agenda 21-dokumentets roll. Detta gjordes då fokuseringen låg mycket på

¹²⁸ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹²⁹ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹³⁰ Huddinge kommun (2005). *Huddinge-lokal Agenda 21*. 8-12

http://www.huddinge.se/upload/Natur&Miljo/Filer/Agenda_21/lokal%20agenda%2021.pdf 2008-04-08

det ekologiska planet inom Agenda 21-dokumentet och inte så mycket på de sociala och ekonomiska frågorna. Dessa tre aspekter återfinns tydligare inom Ålborg-deklarationen.¹³¹ Det lokala Agenda 21-dokumentet har dock inte helt tagits bort, utan endast utvidgats och bytt namn till ”*Ett hållbart Botkyrka*” där de sex olika utmaningarna presenteras, som tidigare nämnts.¹³² Botkyrkas Agenda 21-dokument innefattar 60 uppdrag där arbetet har följts upp två gånger, och därför ses Agenda 21 nu mera som ett avslutat kapitel, och Ålborg-deklarationen är det nya arbetssättet.¹³³

Genom att styra in dessa sex utmaningar i styrprocesserna, flerårsplanerna och genom uppföljning i form av miljöcertifiering hoppas kommunen uppnå aktivitet för att uppfylla de utformade målen i utmaningarna. Det ursprungliga Agenda 21-dokumentet har lagts in i själva styrprocessen vilket leder till att dokumentet används kontinuerligt inom kommunen. Det som skulle kunna förbättras med Ålborg-deklarationen är att driva frågorna längre på internationell nivå samt försöka få starkare stöd från politikerna. Botkyrka kommun finner att Ålborg-deklarationen är den nya vägen att gå, men det saknas fortfarande en implementering av frågorna i själva styrprocessen på EU-nivå. Ålborg-deklarationen är ett sätt att omvandla Riodokumentet till den verklighet som finns på lokal europeisk nivå. Ålborg-deklarationen följs upp genom olika nyckeltal årligen, samt en omfattande utvärdering kommer att presenteras år 2010.¹³⁴

4.3.3 Tyresö kommun

Vid intervjun med Tyresö kommun framkom att Agenda 21-dokumentet inte längre används inom kommunen. Det har dock utformats ett lokalt Agenda 21-dokument ”*Tyresö kommuns övergripande mål för hållbar utveckling för Agenda 21*”. Detta dokument består av tolv olika kapitel som behandlar avfall, boende och byggande, demokrati, ekonomi, förbrukningsel och uppvärmning, hälsa, kemiska ämnen och produkter, natur, näringsliv och industri, trafik och transporter, utbildning samt varor och tjänster. De övergripande målen förklaras först, och kopplas därefter samman med de nationella miljö kvalitetsmålen.¹³⁵

¹³¹ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹³² Botkyrka kommun (2007) *Ett hållbart Botkyrka- startdokument för kommunens arbete med hållbar utveckling kopplat till deklarationen Ålborg +10*. Stockholm: Alloffset

¹³³ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹³⁴ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹³⁵ Tyresö kommun (2003) *Tyresö kommuns övergripande mål för hållbar utveckling*. Stockholm: Real Tryck

Detta dokument ligger dock och samlar damm på en hylla. Arbetet idag fokuseras på tjänstemännens egen profession och att de ska vara uppdaterade och ha kunskap om vilka miljökonsekvenser deras beslut får. Men det krävs även en anpassning efter omvärlden med de uppdrag, den rörelsefrihet, påverkan, budget och de chefer och politiker som kommunen har. Tyresö kommun arbetar med frågor som skulle kunna täckas in under Agenda 21 men de väljer att inte kalla det för Agenda 21 eller hållbart utvecklingsarbete. Fastighetsavdelningen arbetar exempelvis med energibesparingar, även fast kommunen inte anser sig ha något färdigt klimatprogram eller specifikt arbete för hållbar utveckling.¹³⁶

”Vi arbetar med att få in miljökompetens i våra upphandlingar för att det är ett krav. Så ju mer krav som ställs, ju mer måste de arbeta med dessa frågor, men det har med deras profession att göra.”¹³⁷

Agenda 21 är enligt Tyresö kommuns tjänsteman ett ”outdated” begrepp som håller på att avvecklas. Precis som begreppet hållbar utveckling är Agenda 21 ett uttjatat och svårgripbart dokument, då det innefattar så mycket. Det pågår just nu ett arbete med att utforma en ”klimat- och energistrategi” för att få det kommunala arbetet mer konkret och specifikt. Utvärdering av arbetet sker genom enheternas ordinarie verksamhetsberättelser. Inom miljöfrågorna sker samarbete med andra kommuner, med att skapa säkra cykelvägar, projekt via Tyresån samt miljökontoren i Tyresö, Haninge och Nynäshamn har slagits samman för att få ett effektivare miljöarbete.¹³⁸

”Allt är bör mål så inget är tvingande. Vi kan vänta ett tag, medan andra kan vara testkaniner och lägga ut pengar på saker som kanske inte fungerar. Vi på Tyresö kommun hakar inte på det första hysteriska tåget.”¹³⁹

Det finns inget samordnat regionalt nätverk för kommuner som arbetar med Agenda 21, utan kontakter görs självständigt. Det geografiska läget och de frågor som kommunen prioriterar sammanfogar ofta kommunerna till ett gemensamt samarbete.¹⁴⁰

¹³⁶ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹³⁷ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹³⁸ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹³⁹ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹⁴⁰ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

4.4 Sambandet hållbar utveckling och Agenda 21

Samtliga intervjuade tjänstemän på kommunerna ansåg att Agenda 21 var ett hjälpmedel för att nå en hållbar utveckling. Botkyrka kommun vill dock ha en utveckling av Agenda 21 med utmaningar från Ålborg-deklarationen. Tyresö kommun ansåg att Agenda 21-dokumentet var svårgripbart och pekade på politikernas avgörande roll för kommunens inriktning av arbete, vilket även Huddinge kommun påpekat i intervjun. Huddinge kommun ansåg även att Agenda 21 är ett verktyg för att nå den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling, men påpekar samtidigt att kompletteringar krävdes för att få de sociala och ekonomiska dimensionerna, bland annat genom folkhälsoplanen.¹⁴¹

5 Analys

5.1 Definition av hållbar utveckling

I teoridelen framkom det att Bruntlandrapporten var en pådrivande faktor till att begreppet hållbar utveckling fick en stark genomslagskraft på FN nivå.¹⁴² Begreppet var och är dock väldigt brett och otydligt formulerat, vilket leder till stora möjligheter att själv göra egna tolkningar av begreppet.¹⁴³ I empiriavsnittet med intervjuer från tre kommuntjänstemän framkom det att synen på hållbar utveckling fortfarande är diffus, men att de fortfarande utgår ifrån Bruntlandrapportens definition. ”*Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generation to meet their own needs.*”¹⁴⁴ De tre dimensionerna av hållbar utveckling, ekologiska, ekonomiska och sociala återges i olika stor grad i de olika kommunernas arbete. Dimensionerna anses vara en accepterad del av begreppet hållbar utveckling.¹⁴⁵

5.2 Synonym definition

Trots att de tre kommunerna är överens om att definitionen om hållbar utveckling är den samma som framkom i Bruntlandrapporten, finns det en hel del egna funderingar och synsätt. Tyresö kommun anser att innebörden av hållbar utveckling varierar från person till person,

¹⁴¹ Intervjuer med samtliga kommuner, Huddinge, Tyresö, Botkyrka

¹⁴² Persson Christel, Persson Torsten (2007) *Hållbar utveckling – människa, miljö och samhälle*. Danmark: Studentlitteratur

¹⁴³ Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö:Liber AB.28-29

¹⁴⁴ World commission on Environment and Development (WCED)(1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press. 43

¹⁴⁵ Intervju med samtliga kommuner, Huddinge, Tyresö, Botkyrka

och att alla har en egen definition. Kommunen försöker därför lyfta fram frågorna genom professionen i kommunens olika verksamheter.¹⁴⁶ I Huddinge kommun har man vidareutvecklat hållbar utveckling till att bli mer ekologiskt inriktad genom att bli en ekokommun, samtidigt som de arbetar med Agenda 21.¹⁴⁷ Botkyrka kommun lägger mer vikt vid den sociala dimensionen, genom att anta Ålborg-deklarationen.¹⁴⁸ Botkyrka kommun har valt att följa EUs linje för att nå en hållbar utveckling genom att anta Ålborg-deklarationen. De andra kommunernas arbete är istället mer inriktat på FN:s riktlinje för att nå en hållbar utveckling.

5.3 Implementering

Agenda 21-dokumentet som utvecklades under Riokonferensen år 1992, skapades som ett hjälpmedel för att tydliggöra begreppet hållbar utveckling med riktlinjer till den kommunala och lokala nivån.¹⁴⁹ Samtliga undersökta kommuner har eller har haft ett lokalt anpassat Agenda 21-dokument att arbeta utefter. Det varierar dock mycket hur detta dokument används i dagens läge. I Huddinge kommun arbetar de fortfarande med utvecklingen och implementeringen av det lokala Agenda 21-dokumentet, samtidigt som det är en ekokommun, vilket gör att de även arbetar utefter fyra grundvillkor.¹⁵⁰ I Botkyrka kommun har man istället valt att ersätta och vidareutveckla det ursprungliga Agenda 21-dokumentet med Ålborg-deklarationen.¹⁵¹ Detta gör att de är mer EU-anpassat och mer fokuserat på sex utmaningar som är mycket övergripande, precis som hållbar utveckling är.¹⁵² Fokusen ligger mer på de sociala frågorna än tidigare, vilket ansåg saknas i det tidigare Agenda 21-arbetet. Genom Ålborg-deklarationen hoppas Botkyrka kommun på en tydligare implementering av samtliga tre dimensioner i begreppet hållbar utveckling.¹⁵³ Tyresö kommun använder inte alls det tidigare utarbetade lokala Agenda 21-dokumentet. De menar istället att arbetet med hållbar utveckling sker automatiskt och att den egna professionen som tjänstemännen har är viktigare att ta tillvara. Hållbar utveckling ska inte samlas ihop under ett stort paraply, utan tjänstemännen ska få ha frihet att själva styra över sitt arbetssätt.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹⁴⁷ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹⁴⁸ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹⁴⁹ Aksell Fredrik (2003) *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB. 68-69

¹⁵⁰ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹⁵¹ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹⁵² Europeiska städernas kampanj för en hållbar statsutveckling (2008) *Deklaration om europeiska städer för en hållbar stadsutveckling (Ålborg deklarationen)*. Belgium

¹⁵³ Intervju med Botkyrka kommun, 2008-04-11

¹⁵⁴ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

Den nya inriktningen på arbetet med hållbar utveckling och Agenda 21, i både Tyresö och Huddinge kommun är inriktat på den ekologiska dimensionen, med klimat och energifrågor. I Huddinge kommun sker ett arbete med att utforma en energiplan för att fasa ut fossila bränslen och minska koldioxidutsläppen. Denna plan är tänkt att bli ett hjälpmedel att nå en hållbar utveckling och ett komplement till det lokala Agenda 21-dokumentet. Under år 2009 kommer förmodligen denna plan att börja användas.¹⁵⁵ I Tyresö kommun håller de på att utforma en liknande klimat och energistrategi, också det för att få ett mer konkret anpassat arbetssätt för att nå en hållbar utveckling.¹⁵⁶ Detta kan liknas vid regeringens arbete som även det blivit mer fokuserat på att bygga ett hållbart samhälle genom bland annat fysisk planering samt stats- och boendemiljöer som bland annat inkluderar klimatfrågor.¹⁵⁷

6. Diskussion

6.1 Begreppet hållbar utveckling

Genom en ökad miljömedvetenhet i samhället har begreppet hållbar utveckling blivit ett allt mer återkommande uttryck. Begreppet hållbar utveckling kan tolkas på många olika sätt, men vanligast är utgångspunkten från Bruntlandrapporten. Uppfattningarna om begreppet hållbar utveckling skiljer sig dock mycket åt. En del menar att det finns en definition av hållbar utveckling hos varje människa, beroende på vem man frågar. En påverkande faktor till att uppfattningarna skiljer sig åt kan vara att Bruntlandrapporten ger stora utrymmen för egna tolkningar av begreppet. Men även miljömedvetenheten och miljöengagemanget i Sverige och resten av världen bör påverka vad som läggs i innebörden av begreppet samt hur det kommunala miljöarbetet utformas. Ju fler miljökatastrofer som sker i världen, senast rasen i Kina och översvämningarna i Burma, ju mer leder det till en ökad miljömedvetenhet.

6.1.1 Aktualiteten i lokal Agenda 21

Då miljöfrågorna ofta har en global påverkan är det ett viktigt arbete som kommunerna och regeringen har med att förbättra och förebygga miljöproblem. Miljöarbetet får inte bli en modefluga eller en övergående trend. Det är därför viktigt att det sker en fast förankring av miljöarbetet på kommunal nivå. Det lokala Agenda 21-dokumentet spelar här en viktig roll,

¹⁵⁵ Intervju med Huddinge kommun, 2008-04-02

¹⁵⁶ Intervju med Tyresö kommun, 2008-04-04

¹⁵⁷ Regeringskansliet (2006). *Strategiska utmaningar - En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling*. Regeringens skrivelse 2005/06:126

då dokument anpassas utifrån de lokala förhållandena i kommunen och bildar en arbetsplan. Det lokala Agenda 21-arbetet går trögt i vissa kommuner och anses vara oaktuellt. Trots detta så är det förmodligen ingen kommun som vill påstå att de arbetar på ett ohållbart sätt. Ju mer miljömedvetna kommunmedborgarna blir, ju mer krav kommer att ställas på bland annat kommunerna.

Agenda 21-dokumentet är i vissa kommuner mer levande än i andra. Vissa kommuner har satsat på att förbättra det redan existerande lokala Agenda 21-dokumentet. Medan andra kommuner har satsat på en vidareutveckling av Agenda 21-dokumentet eller kompletterat det med andra dokument. Jag tror dock att Agenda 21-dokumentet kommer att finnas kvar i någon form i det kommunala arbetet. Detta då det behövs en långsiktig plan att arbeta efter för att få en hållbar utveckling och en bättre miljö. Kravet från allmänheten har saknats, men allt eftersom tiden gått har miljömedvetenheten ökat vilket leder till ett mer aktivt arbete för hållbar utveckling, vilket kommer att ge resultat.

6.2 Olika kommuners arbetssätt

Samtliga kommuner ansåg att Agenda 21 var en viktig del för att nå en hållbar utveckling, ett sätt att försöka göra miljöarbetet mer konkret och lättarbetat. Det märkliga är dock att Agenda 21 ofta utvecklas med andra dokument eller på andra sätt, vilket då borde innebära att Agenda 21-dokumentet inte är utformat helt tillfredsställande.

En anledning kan vara att Agenda 21-arbetet ska genomsyra det mesta inom kommunen, vilket innebär att det krävs mycket kraft och energi för att hålla igång det lokala Agenda 21-arbetet. Alla kommuner har kanske inte en eldsjäl som kan driva på arbetet, vilket gör att arbetet lätt faller sönder. Detta då arbetet är omfattande och implementerar ett gemensamt ansvar för alla inom kommunen för att skapa en hållbar utveckling. Alla kanske inte är lika intresserade och pålästa om Agenda 21 och hållbar utveckling. Information är en viktig del för att påverka och driva igenom olika saker inom kommunerna. Vissa kommuner gör inte mer arbete än vad som krävs, medan andra kommuner vill vara ett föredöme. Det lokala Agenda 21-arbetet skulle kunna vara reklam för kommunerna, då de är mer miljömedvetna vilket gör det mer attraktivt att bo där.

6.2.1 Huddinge kommun

Inom Huddinge kommun ligger fokus inom kommunens arbete främst på de ekologiska frågorna och intresset för arbetet med lokal Agenda 21 har fördjupats genom åren. Detta kan ha att göra med att de har stora naturområden som de profilerar och att de har en starkt drivande miljöansvarig på kommunen. Omfattningen av tjänsterna påverkar med all sannolikhet resultaten av kommunernas miljöarbete med Agenda 21. Då kommunen har en tjänsteman som enbart ansvarar för Agenda 21-arbetet, är det naturligt att kommunens arbete med Agenda 21 utvecklas mer än då en tjänst omfattas av fler saker såsom folkhälsofrågor och certifiering av hållbar utveckling med mera.

6.2.2 Botkyrka kommun

Botkyrka kommun har utvecklat Agenda 21-arbetet i kommunen till att bli mer EU-anpassat genom att anta Ålborg-deklarationen. En anledning till detta var att kommunen tyckte att den sociala dimensionen inte var tillfredsställande för att uppfylla och satsa på alla de saker som kommunen vill i det dåvarande lokala Agenda 21-dokumentet. En förklaring till varför den sociala dimensionen eftersträvas inom Botkyrka kan vara att en stor majoritet av befolkningen behöver socialt stöd. Botkyrka har haft politiskt vänsterstyre länge i kommunen, vilket även kanske kan spegla de prioriteringar som görs och har gjorts inom kommunen.

6.2.3 Tyresö kommun

Tyresö kommun har utformat ett lokalt Agenda 21-dokument, men efter år 2000 har detta lagts ner. Det kan tyckas märkligt, men under intervjuerna framkom problematiken med att samla ihop allt arbete under begreppet lokal Agenda 21. Det ansågs som att man körde över de anställda, och att bästa sättet var att försöka implementera hållbar utveckling och lokala strategier i det övriga kommunala arbetet genom kommuntjänstemännens egen profession. Samtidigt så sker ett likartat Agenda 21-arbete inom kommunen i form av säkra cykelvägar etc, men de kallar det inte för Agenda 21-arbete. Agenda 21-dokumentet anses som ett ”outdating begrepp”, som är för brett formulerat. Det kan dock tyckas märkligt då det lokala Agenda 21-dokumentet alltid borde vara aktuellt. Detta då syftet med dokumentet är att det ska vara lokalt anpassat efter de specifika förhållandena som råder inom de olika kommunerna, samt att revidering och utvärderingar kontinuerligt görs. Om kommunen gör det så borde inte dokumentet kunna bli ”omodernt”. Inställningar och resurser spelar nog den viktigaste rollen, för Agenda 21-dokumentets framtid. En annan påverkande faktor skulle

även kunna vara partistyrret, då Tyresö kommun är moderatstyrt kan det generera till att miljöarbetet inom kommunen inte får lika hög prioritering som andra frågor.

6.2.4 Kommuners olika inriktning

De tre dimensionerna i hållbar utveckling anses enligt informanterna som mycket viktiga att integrera i kommunens olika arbetsområden. Kritik som framkommit är att Agenda 21-dokumentet är för ensidigt inriktat på de ekologiska frågorna. Det skulle kunna vara en förklaring till varför just Huddinge valt att fördjupa arbetet med Agenda 21 och inte de övriga kommunerna. Huddinge kommun profilerar och kopplar sevärdheter inom kommunen med dess olika naturreservat. Då kommunen är miljömedveten ställs automatiskt större krav på Agenda 21-dokumentet. Botkyrka och Tyresö har inte samma starka profilering mot natur- och miljöfrågor, vilket kan vara en förklaring till varför de inte arbetar lika mycket med det lokala Agenda 21-dokumentet.

Totalt sett är kommunerna relativt likartade, då de är tätorter med ungefär samma avstånd till Stockholm. Samtliga kommuner tillhör södra delen av Stockholms län. De har egna köpcentrum och de har generellt sett en likartad befolkning med likartade villkor.

Samtliga undersökta kommuner förefaller ha svårigheter att integrera alla tre dimensionerna av hållbar utveckling i sitt arbete. Beroende på hur kommunerna ser ut, prioriterar de någon av dimensionerna mer än de andra. Huddinge kommun satsar mest på den ekologiska dimensionen, Botkyrka på den sociala dimensionen och Tyresö fokuserar mer på helheten. Detta kan tänkas bero på flera olika saker, exempelvis politiskt styre, det geografiska läget, ekonomiska resurser med mera.

6.3 Resultatets implikationer

De resultat som kan urskiljas är att samtliga undersökta kommuner har olika arbetssätt att arbeta med Agenda 21-dokumentet och hållbar utveckling. Samtidigt är det svårt att dra generella slutsatser då uppsatsen endast koncentrerats på ett fåtal kommuner. Men detta visar ändå problematiken med Agenda 21 och hållbar utveckling, då dessa dokument är utformade mycket brett och det finns stort eget tolkningsutrymme. Självfallet är det bra att det går att påverka och anpassa dokumenten till de lokala förhållandena, men det måste finnas tydligare

gränser för att det ska gå att genomföra och följa dokumenten. En annan nackdel med Agenda 21-dokumentet är att det endast är ett bär mål. Det innebär att det blir svårarbetat samt att det inte ger några direkta påföljder om en kommun eller ett land väljer att inte följa dokumenten.

6.3.1 Rekommendationer

Samtliga kommuner skulle nog tjäna på att utöka samarbetet med andra kommuner och utbyta erfarenheter då det gäller Agenda 21-arbetet och hållbar utveckling. Som det är nu saknas ett sådant kontaktnät, och kommunerna får själva försöka ta kontakt med varandra för eventuellt samarbete och informationsutbyte. Detta skulle kunna vara en förklaring till varför fler kommuner valt att gå ifrån Agenda 21-dokumentet, då det saknas en övergripande organisation. För att förverkliga hållbar utveckling på nationell nivå har 16 miljö kvalitetsmål antagits, som följs upp genom Naturvårdsverket. Det mesta tyder på att kommunerna börjat frångå det lokala Agenda 21-dokumentet, medan hållbar utveckling alltid är aktuellt. En förklaring till skillnaderna mellan aktualiteten mellan Agenda 21 respektive hållbar utveckling, genom miljö kvalitetsmålen, kan vara att det sker ett mer enhetligt arbete med miljö kvalitetsmålen samt att det är ett senare påfund. Agenda 21-dokumentet ”glömts” istället lätt bort och känns mer omodernt då det inte sker ett lika enhetligt och övergripande arbete.

6.3.2 Fortsatt forskning

Denna uppsats är endast fokuserad på ett fåtal kommuner och deras arbete med hållbar utveckling och Agenda 21. Det skulle därför vara intressant med en fortsatt forskning som följer upp uppsatsen och gör ett mer omfattande arbete med fokus på kommuner även utanför Stockholmsområdet. Finns det någon skillnad mellan kommuners arbetsätt i norra Sverige respektive i de södra kommunerna i Sverige? Man skulle även kunna fördjupa arbetet och ta reda på hur andra länder arbetar med hållbar utveckling, samt hur arbetet med lokal Agenda 21 fungerar där. Kanske skulle vi i Sverige kunna dra lärdom om miljöarbetet från andra länder och implementera det som är bra. Jag tror att det är bra att föra en dialog med andra, för att utbyta erfarenheter och tips, så som ekokommuner och kommuner som skrivit på Ålborg-deklarationen gör.

7. Konklusion

Sammanfattningsvis har uppsatsen bearbetat samtliga frågeställningar som presenterades i början, dessa har kortfattat besvaras och sammanställts i nedanstående punktlista.

- Hållbar utveckling definieras på teoretiskt plan utifrån Bruntlandrapporten. Hållbar utveckling är (översatt) ”*utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för kommande generationer att tillfredställa sina*”.¹⁵⁸
- Kommunernas definition på hållbar utveckling är inte synonyma med varandra, detta trots att informanterna var överens om att Bruntlandrapporten är utgångspunkten. Ett stort utrymme för egna tolkningar ges, vilket innebär att hållbar utveckling definieras olika beroende på vem man frågar. Detta var delvis också tanken, då man på det lokala planet måste kunna anpassa insatserna till det som passar den egna kommunen bäst.
- Implementeringen av hållbar utveckling och Agenda 21 på kommunal nivå skiljer sig mycket åt. I vissa fall utvecklas och ersätts det lokala Agenda 21-dokumentet med andra dokument, exempelvis Ålborg- deklARATIONEN. Detta för att få tydligare integrering av dimensionerna i hållbar utveckling. I andra fall sker en snävare fokusering på enbart den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling, genom klimat- och energistrategier eller genom ett fördjupat arbete med lokal Agenda 21.

¹⁵⁸ Persson Christel, Persson Torsten (2007). *Hållbar utveckling – människa, miljö och samhälle*. Danmark: Studentlitteratur. 7

8. Litteraturförteckning

Aksell Fredrik (2003). *Miljöpolitik*. Trelleborg: Liber AB.

Botkyrka kommun (2007) *Ett hållbart Botkyrka- startdokument för kommunens arbete med hållbar utveckling kopplat till deklARATIONEN Ålborg +10*. Stockholm: Alloffset

Björklund Maria, Paulsson Ulf (2003). *Seminarieboken att skriva, presentera och opponera*. Lund: Studentlitteratur.

Botkyrka kommun- Certifiering för hållbar utveckling
<http://www.botkyrka.se/omkommunen/hallbarutveckling/certifieringforhallbarutveckling>
Uppdaterad: 2007-04-03 Hämtad: 2008-05-16

Botkyrka kommun- Hållbar utveckling i Botkyrka kommun
<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47804>
Uppdaterad: Inte tillgänglig Hämtad: 2008-05-16

Botkyrka kommun- Korta fakta <http://www.botkyrka.se/omkommunen/kortafakta/2107.html>
Uppdaterad: 2007-05-15 Hämtad: 2008-05-08

Botkyrka kommun- Naturreservat <http://www.botkyrka.se/kultur-fritid/naturreservat/2095.html> Uppdaterad: 2005-12-13 Hämtad: 2008-05-08

Botkyrka kommun- Ålborg +10 Inspirerande framtider
<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47954>
Uppdaterad: 2007-04-03 Hämtad: 2008-05-09

Corell Elisabeth, Söderberg Henriette (2005). *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber AB.

Denscombe Martyn (2000). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.

Europeiske städers kampanj för en hållbar statsutveckling (2008) *Deklaration om europeiska städer för en hållbar stadsutveckling (Aalborg deklARATIONEN)*. Belgium.
<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=47951>
Uppdaterad: 2007-04-03 Hämtad: 2008-04-10

Jamison Andrew (2003). *Miljö som politik*. Lund: Studentlitteratur.

Forsberg Björn (2002). *Lokal Agenda 21 för hållbar utveckling – en studie av miljöfrågan i tillväxksamhället*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

Hassler Björn (2004). *The Myth of sustainable development- Environmental Policy, Practice, and incentives in the Baltic Sea Region*. Södertörn University College

Holme Idar Magne, Solvang Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Huddinge kommun (2005). *Huddinge-lokal Agenda 21*.
http://www.huddinge.se/upload/Natur&Miljo/Filer/Agenda_21/lokal%20agenda%2021.pdf
2008-04-08

Huddinge kommun- En ekokommun
http://www.huddinge.se/h_templates/H_PicturePage_____3477.aspx Uppdaterad: 2007-07-08
Hämtad: 2008-03-31

Huddinge kommun- Välkommen till Huddinge
http://www.huddinge.se/h_templates/H_PicturePage_____2538.aspx Uppdaterad: 2008-01-07
Hämtad: 2008-04-08

Kommunfakta 2008, <http://www.h.scb.se/kommunfakta/exempelbo/komfakta.html>
Uppdaterad: Inte tillgänglig Hämtad: 2008-05-08

Lafferty William, Meadowcroft James (2000). *Implementing Sustainable Development-Strategies and Initiatives in High Consumption Societies*. Oxford: Oxford University Press.

Miljödepartementet (2002). *Johannesburg: FN:s toppmöte om hållbar utveckling*.
Regeringens skrivelse 2002/03:29

Miljömål, http://www.miljomal.nu/om_miljomalen/bakgrund.php Uppdaterad: 2007-12-01
Hämtad:2008-03-13

Naturskyddsföreningen, <http://www.snf.se/verksamhet/agenda21/agenda21.htm>
Uppdaterad: Inte tillgänglig Hämtad: 2008-02-06

Naturvårdsverket (2000). *De Facto miljövard*. Kap 4
http://www.scb.se/statistik/MI/AA9999/2003M00/MI01S%C3%850001_19.pdf,
Uppdaterad: Inte tillgänglig Hämtad: 2008-04-30

Persson Christel, Persson Torsten (2007) *Hållbar utveckling – människa, miljö och samhälle*.
Danmark: Studentlitteratur.

Regeringskansliet (2004). *En svensk strategi för hållbar utveckling - ekonomisk, social och miljömässig*. Regeringens skrivelse 2003/04:129

Regeringskansliet (2006). *Strategiska utmaningar - En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling*. Regeringens skrivelse 2005/06:126

Regeringskansliet, *Agenda 21- en sammanfattning*
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf> Uppdaterad: 2007-06-06
Hämtad: 2008-05-16

Region och trafikkontoret, <http://www.rtk.sll.se/index.htm> Uppdaterad: 2008-03-21
Hämtad: 2008-03-31

Sveriges ekokommuner <http://www.sekom.nu/> Uppdaterad: Inte tillgänglig
Hämtad: 2008-03-31

Thurén Torsten (2002). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber AB.

Tyresö kommun (2003) *Tyresö kommuns övergripande mål för hållbar utveckling*. Stockholm: Real Tryck

Tyresö kommun- Agenda 21 i Tyresö kommun

http://www.tyreso.se/templates/Page_____13841.aspx Uppdaterad: 2008-05-08
Hämtad: 2008-05-16

Tyresö kommun- Naturreservat

http://www.tyreso.se/templates/Page_____2123.aspx Uppdaterad: 2007-01-22
Hämtad: 2008-05-08

Tyresö kommun- Skydd av natur

<http://www.tyreso.se/upload/3489/Skydd%20av%20natur.pdf> Uppdaterad: 2007-06-19
Hämtad: 2008-05-08

World commission on Environment and Development (WCED) (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

Öckerman Anders, Eva Friman (2003). *Hela världen samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Lund: Studentlitteratur.

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1

Intervjufrågor

9.1 Bilaga 1- Intervjufrågor

Allmänna frågor:

Namn:

Vilken befattning har ni?

Hur många år har ni arbetat med tjänsten som... (ovanstående svar)?

Vad har ni för utbildning?

Hållbar utveckling:

Hur tolkar kommunen (som institution) begreppet hållbar utveckling?

Hur länge har kommunen arbetat med hållbar utveckling?

Finns det olika definitioner av hållbar utveckling inom olika delar av kommunen?

Hur spridd är kunskapen om hållbar utveckling inom kommunen?

Ser du några problem med hur kommunen arbetar med begreppet hållbar utveckling?

Finns det en gemensam vision om hållbar utveckling inom Stockholms län?

Ser kommunen några motsättningar inom arbetet med hållbar utveckling? (Saknas det kunskap, resurser etc.)

Hur genomsyras intentionerna av hållbar utveckling i kommunens olika verksamheter?

Agenda 21-arbetet:

Använder kommunen Agenda 21?

Om nej:

- Varför används inte Agenda 21?
- Vad används istället?

Hur många är ni som arbetar med lokal Agenda 21-frågor inom kommunen?

Vad är kommunens uppfattning om lokal Agenda 21 (nämn fördelar respektive nackdelar)?

Vad uppfattar ni att det saknas (om något saknas), för att arbetet ska kunna effektiviseras? (pengar, kunskap, politisk vilja etc.)

Hur arbetar kommunen med implementeringen av Agenda 21 i kommunens verksamhet?

Vad premierar kommunen i sitt arbete med Agenda 21?

Finns det något gemensamt samarbete med Agenda 21 i Stockholms län?

Har det skett någon utvärdering/revision kring kommunens arbete med Agenda 21?

På vilket sätt får kommunens medborgare komma till tals i arbetet med Agenda 21?

Är Agenda 21 ett hjälpmedel för att uppnå hållbar utveckling i kommunen?